

seria

ABC JUDAIZMU

Hagada na Pesach

* * * * *

The 614th Commandment Society   Stowarzyszenie 614. Przykazania

www.the614thcs.com

W serii ABC JUDAIZMU ukazały się dotychczas:

- Szabat Szalom, Warszawa 2005
- Pesach, Los Angeles – Warszawa, 2006
- Szabat Szalom, wydanie II uzupełnione, Los Angeles - Warszawa 2006
- Pesach, wydanie II uzupełnione, Los Angeles – Warszawa, 2006
- Hagada na Pesach, Los Angeles - Toledo, 2007

Książka ta i każda jej część **może być** przedrukowywana i w jakikolwiek inny sposób reprodukowana i powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie oraz odczytywana w środkach publicznego przekazu **bez zgody** wydawcy.

Any part of this book **may be** reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage or retrieval system, **without permission** from the Publisher.

Los Angeles - Toledo

2007

Wydanie I

Publikacja ta, w swojej części instruktażowej dotyczącej zasad i zwyczajów obchodzenia święta Pesach, została oparta w całości na broszurze

PESACH

(autorzy: **Paweł Jędrzejewski** i **Barbara Krawcowicz** ; konsultacja: **Jakub Kowalski**)

Ilustracje pochodzą z Hagady wydanej po polsku w roku 1927 w drukarni M. Zalcmana w Wiedniu i powojennego, izraelskiego wydania Hagady, przetłumaczonej na polski przez Salomona Spitzera

Opracowanie polskiego tekstu Hagady i komentarze:

Zespół Stowarzyszenia 614. Przykazania

Wydane przez Stowarzyszenie Sześćset Czternastego Przykazania

(The 614th Commandment Society)

Published by:

The 614th Commandment Society, 7306 Coldwater Canyon Ave # 7,

North Hollywood, CA 91605, USA

www.the614thcs.com

Judaizm

informacje . artykuły . pytania . odpowiedzi

Zredagowaliśmy naszą Hagadę na Pesach tak, aby jej Czytelnikom było jak najłatwiej zrozumieć kolejność czynności podczas Sederu, szczególnie osobom, które nie miały zbyt wielu okazji, by uczestniczyć w tych uroczystościach i potrzebują dokładnych wskazówek. W części zawierającej tekst Hagady przyjęliśmy więc następujące rozwiązania: w ramkach umieszczone są informacje o wykonywanych czynnościach; małą czcionką zapisano dodatkowe informacje, ujęte w nawias kwadratowy; większą, pogrubioną czcionką zapisano teksty, które odczytuje się w trakcie Sederu.

Biorąc pod uwagę adresatów naszej Hagady na Pesach, zrezygnowaliśmy z zamieszczenia tekstu po hebrajsku i aramejsku.

Wszystkim Czytelnikom życzymy na najbliższe i kolejne święta Pesach: *Chag sameach* - Szczęśliwych Świąt!

SŁOWNICZEK

afikoman – (od *afiku mine temika* – „przyniesienie różnych słodkości”) dosłownie "deser", kawałek środkowej macy odłożony na początku Sederu

arba kosot - Cztery Kielichy: każdy z uczestników Sederu ma obowiązek wypić podczas wieczerzy cztery kielichy wina

cafun - (dosłownie: „ukryty”) - zjedzenie *afikomanu*

chacot halajla - dokładny środek nocy, pomiędzy wschodem a zachodem słońca

chamec - zakwas; każde z pięciu podstawowych zbóż: pszenica, żyto, jęczmień, orkisz, owies, które weszło w kontakt z wodą na czas 18 minut oraz każde jedzenie i napój wytworzone z użyciem tych zbóż lub w którym któreś z nich występuje choćby w minimalnych ilościach

bedikat chamec - poszukiwanie *chamecu* w domu, przeprowadzane wieczorem 14 nisan

bitul chamec - ceremonia unieważnienia, zrzeczenia się własności *chamecu*, który może jeszcze być w naszym posiadaniu

biur chamec - spalenie *chamecu* dokonywane rano 14 nisan

charoset - mieszanka pokrojonych jabłek, gruszek i orzechów włoskich wymieszanych z odrobiną miodu i wina; przypomina zaprawę murarską, używaną przez Żydów do wyrobu cegieł w Egipcie

chazeret – inna nazwa na *maror*. Drugi rodzaj gorzkich ziół spożywanych podczas Sederu w kanapce *korech*. Utarty chrzan lub sałata.

Hagada - opowieść zawierająca dzieje narodu Jisraela w Egipcie i opisująca jego cudowne wyzwolenie

halel - sześć psalmów odczytywanych jako pochwała Haszem (psalmy 113 -118)

jachac - przełamanie środkowej macy podczas Sederu

karpas - warzywo, które kładziemy na talerzu sederowym; najczęściej jest to pietruszka, rzodkiewka lub seler

kezajit - jednostka miary, wielkość mniej więcej oliwki

korech - "kanapka" składająca się z kawałka macy i gorzkich ziół (*chazeret* lub *maror*)

maca - cienkie placki wypiekane z użyciem wody i mąki

maca szmura - maca przygotowana specjalnie na Pesach z zachowaniem szczególnych procedur

magid - czytanie Hagady

ma nisztana - cztery pytania zadawane tradycyjnie przez najmłodszych uczestników Sederu, dotyczące sederowych rytuałów

maror - gorzkie zioła (sałata lub chrzan), symbol gorzkiego cierpienia narodu żydowskiego w Egipcie

mei melach - słona woda, w której zanurzamy *karpas*, symbol łez wylewanych przez Żydów w niewoli

rachac - rytualne umycie rąk po zakończeniu opowieści Hagady

rewiit – miara objętości: wg różnych źródeł pomiędzy 86 a 150 cm sześciennych

Seder - "porządek", nazwa specjalnych kolacji podczas święta Pesach (15 *nisan* w Izraelu; 15 i 16 poza Izraelem)

szehechanu – błogosławieństwo odmawiane w pierwszy (lub 2 pierwsze) dzień Pesach i obejmujące wszystkie dni święta

szulchan orech - posiłek sederowy

taanit bechorim - post pierwородnych obowiązujący pierwородnych synów w *erew Pesach*

urhac - oczyszczenie, rytualne umycie rąk podczas Sederu, bez wypowiedzenia błogosławieństwa

zeroa - pieczone mięso z kością, symbol ofiary pesachowej składanej w Świątyni tuż przed świętem Pesach.

Hagada jest książką zawierającą porządek Sederu - uroczystej wieczerzy w pierwszy dzień Pesach (w diasporze - w **dwa** pierwsze dni tego święta). Hagada znaczy "opowieść", "opowiadanie" i jej odczytanie podczas Sederu jest wypełnieniem przykazania opowiedzenia synowi (*wehigadta lewincha*) o Wyjściu z Egiptu (*sipur jeciat Micrajim*). Wyjście z niewoli egipskiej jest jednym z fundamentów judaizmu i wspomina się je w modlitwach każdego dnia, także w najważniejszej modlitwie *Szema Jisrael*. Jednak w święto Pesach wymaganiem jest zrobienie tego w szczególny sposób i najistotniejsze jest przekazanie wiedzy o Wyjściu nowym pokoleniom i to niecodzienną metodą.

Hagada, która powstała - w formie zbliżonej do dzisiejszej - prawdopodobnie w końcu II lub na początku III wieku n.e., zawiera dokładne instrukcje przekazywania tej wiedzy, wplecione w opowieść o Wyjściu. Opowiada i jest jednocześnie "scenariuszem" pewnego rodzaju domowego teatru, w którym dzieciom przypisana jest aktywna rola (m. innymi zadawanie pytań, "kradzież" lub poszukiwanie *afikomenu* [symbolicznego deseru z macy] itd.). Skłania do stawiania pytań, odpowiada na nie i informuje. Wzbudza zainteresowanie i ciekawość, buduje wyjątkowy nastrój i tajemniczość.

Trudno przecenić rolę Hagady. Po ponad 3200 latach od Wyjścia z niewoli egipskiej prawie każdy Żyd wie, co było powodem niewoli, jak odzyskana została wolność, jakie wydarzenia ją poprzedziły, jak wyglądało opuszczenie Egiptu, którego dnia to nastąpiło, co jedzono w tym czasie, jakie było zachowanie uciekinierów, kto nimi kierował, jakie trudności i konflikty czekały na nich w czasie wędrówki przez pustynię.

Wszystko to, w ogromnym stopniu, dzięki Hagadzie.

Narody nieposiadające odpowiednika Hagady i rytuału przypominającego i nauczającego o ich korzeniach - nie mają, niestety, najczęściej pojęcia skąd, kiedy i dlaczego wzięły się tam, gdzie są.

Ilu Amerykanów spotkanych przypadkowo na ulicy byłoby w stanie opisać tak szczegółowo początki pojawienia się ich europejskich przodków na nowym kontynencie (którzy też przybywali tam często w ucieczce przed prześladowaniami, zwłaszcza z powodów religijnych), choć od tego momentu minęło przecież zaledwie kilkaset lat?

Hagada na Pesach jest najpopularniejszą publikacją żydowską. Istnieje około 3 tysięcy wydań Hagady. Najstarszy zachowany egzemplarz pochodzi z X wieku, a pierwsze drukowane Hagady - z lat osiemdziesiątych XV wieku (Włochy).

***

Ponad 3200 lat temu faraon – egipski władca, który zapomniał, jak wielkie były dla Egiptu zasługi Josefa (Józefa), uczynił wszystkich potomków Jaakowa (Jakuba-Jisraela), a więc synów Josefa i jego braci - niewolnikami. Pomimo tego faraon obawiał się Żydów i - aby zapobiec powiększeniu się ich liczby - wydał rozkaz zamordowania wszystkich niemowląt płci męskiej. Jeden z hebrajskich chłopców – Mosze (Mojżesz), został uratowany przez córkę faraona, która go zaadoptowała i wychował się w pałacu króla. Gdy był już dorosły, zobaczył egipskiego nadzorcę znęcającego się nad hebrajskim niewolnikiem. Wiedział już wówczas o swoim pochodzeniu. Tak bardzo uniósł się gniewem na niesprawiedliwość, że zabił nadzorcę, po czym - uciekając przed wyrokiem faraona - przybył do Kraju Midian.

Wiele lat później Bóg wezwał Moszego do powrotu do Egiptu i zażądania od faraona,

aby pozwolił Izraelitom na powrót do ziemi Kanaan. Gdy faraon nie zgadzał się na uwolnienie Hebrajczyków, Bóg zesłał na Egipt Dziesięć Plag. Ostatnia z nich była najpotworniejsza: śmierć każdego pierworodnego w całym Egipcie. Poprzedniego dnia Mosze nakazał Izraelitom, aby pokropili nadproża i framugi drzwi krwią baranka. W nocy przyszła śmierć na wszystkich pierworodnych. Krew baranka na framugach drzwi była znakiem, że dom zamieszkiwany jest przez Izraelitów i Bóg pomijał (w hebrajskim: *pasach*) ten dom.

Zaraz po tym, gdy rozpoczęła się ostatnia plaga, faraon ogłosił, że Izraelici mogą opuścić Egipt. Uczylnili to w takim pośpiechu, że ciasto, które przygotowywali na chleb, nie miało czasu, aby urosnąć. Wyszli więc w tę noc z Egiptu z ciastem niegotowym, z którego można było zrobić tylko cienki placek – macę. Po siedmiu dniach uciekinierzy przeszli przez Morze Czerwone (Trzciny), a po 49 dniach, u podnóża góry Synaj, otrzymali od Boga Torę. Po czterdziestu latach osiągnęli Ziemię Obiecaną.

Przez następne 1200 lat głównym rytuałem Pesach – święta upamiętniającego cudowne uwolnienie Izraelitów z niewoli egipskiej – było ofiarowanie jagnięcia. Gdy powstała Świątynia w Jerozolimie, jagnię było zabijane w Świątyni, jego część składana w ofierze, a reszta zjadana przez rodzinę, która z nim przybyła. Uczcie towarzyszyły długie rozmowy o niewoli egipskiej i cudownym z niej oswobodzeniu. Opowiadana była historia o tym, jak Bóg uwolnił Hebrajczyków i dał im ziemię. Upamiętniano to wydarzenie również spożywając macę, na znak solidarności z decyzją przodków, którzy uznali, że lepiej żyć w wolności jedząc postną macę, niż pozostać w niewoli jedząc egipski chleb. Stanowiło to też i

stanowi do dziś wyraz odrzucenia kultury egipskiej, której chleb był symbolem. Jest więc także zanegowaniem kultu śmierci: proces działania drożdży jest przeciw procesem rozkładu martwej substancji organicznej, a śmierć była obsesją kultury egipskiej.

W roku 70 n.e. nadeszła katastrofa, która zmieniła na zawsze żydowskie życie. Zburzona została Świątynia Jerozolimska i Izrael na prawie 2000 lat utracił niepodległość. Rola i sens święta Pesach musiały ulec radykalnej zmianie wraz z tym, jak zmieniła się sytuacja narodu żydowskiego. Dotychczasowy świat żydowski, świat niepodległy, uległ nagłej destrukcji. Pesach nie mógł już jedynie opowiadać o pamiętanym cudzie z przeszłości, bowiem teraz potomkowie niewolników, którzy uzyskali wolność i własne państwo, utracili zarówno swoją ziemię, jak i wolność oraz najważniejsze miejsce kultu i zostali na tysiąclecia rozproszeni po świecie. Pesach musiał w tej sytuacji uzyskać nowe znaczenie: nie mógł już tylko upamiętniać, ale musiał także obiecywać. Stosując w swoich rytuałach i w swojej warstwie symbolicznej alegorię, wyrażał nadzieję i ufność, że to, co Bóg uczynił raz – może uczynić powtórnie.

Pesachowa wieczerza - **Seder** - zawiera elementy wieczerzy szabatowej (jej elementami są: *Kidusz*, rytualne obmycie rąk, a także *Moci* (błogosławieństwo przed jedzeniem chleba) oraz *Birkat hamazon* (błogosławieństwo/dziękczynienie, które odmawia się po jedzeniu). Jednocześnie zawiera elementy wyjątkowe (zanurzanie warzywa w słonej wodzie, szczególny dobór warzyw, brak obecności chleba na stole), których pojawienie się zmusza do zadawania pytań. Seder staje się więc poszukiwaniem odpowiedzi i ich uzyskiwaniem.

Cztery kielichy wina i towarzyszące im rytuały w tej samej liczbie przeprowadzają nas przez cztery obietnice Boga: „**Wyprowadzę** (*hoceti*) was spod ciężaru robót w Egipcie i **wyratuję** (*hicalti*) was z niewoli. **Wybawię** (*gaalti*) was okazując wielką moc i wielkie wyroki. **Wezmę** (*lakachti*) was dla Siebie jako naród, będę dla was Bogiem” (*Szemot* 6:6-7) Podczas Sederu pojawia się jednak i piąty kielich. Czeka on na proroka Elijahu (Eliasz), który przybędzie tuż przed Mesjaszem. Żydzi również czekają. Czekają na spełnienie ostatniej obietnicy: „**Zaprowadzę** (*heweti*) was do ziemi, którą przysiągłem dać Awrahamowi, Icchakowi i Jaakowowi” (*Szemot* 6:8). Jest to ziemia, którą utracili. Stąd właśnie słowa wypowiedziane na zakończenie Sederu: **Leszana haba biruszalaim / W przyszłym roku - w Jerozolimie!**

Święto Pesach kojarzy się przede wszystkim z uroczystą wieczerzą - Sederem oraz ze spożywaniem macy. Dobrze znane jest także związane z Pesach poszukiwanie i pozbywanie się *chamecu*. Zakaz posiadania *chamecu* wynika z następujących wersetów:

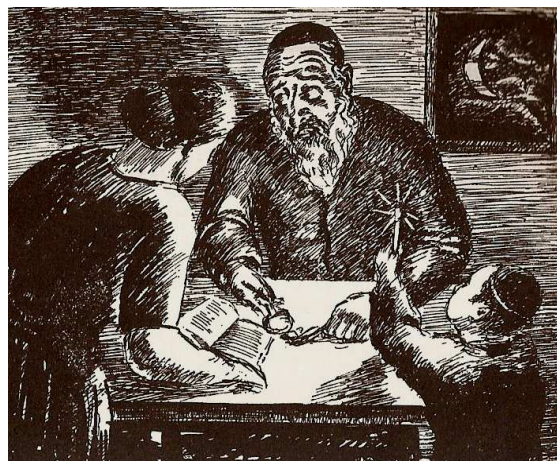
"Przez siedem dni będziecie jedli mace. Ale [przed] pierwszym dniem [święta] usuniecie zakwas z waszych domów..." [*Szemot* 12:15]

"Przez siedem dni nie znajdzie się w waszych domach zakwas. Bo każdy człowiek, który będzie jadł z zakwaszonego, będzie odcięty od społeczności Jisraela. Niczego zakwaszonego nie będziecie jedli. We wszystkich waszych siedzibach będziecie jedli mace" [*Szemot* 12:19-20]

Przykazania dotyczące *chamecu* to:

- nakaz pozbycia się *chamecu*
- zakaz jedzenia *chamecu* podczas Pesach

- zakaz jedzenia czegokolwiek zawierającego *chamec*
- zakaz odnoszenia korzyści z *chamecu* i jego mieszanek
- zakaz korzystania z *chamecu*, który podczas Pesach był własnością Żyda
- *chamec* nie może być widziany ani znaleziony na terenie należącym do Żyda

Szukanie *chamecu*

Oczyszczenie domu z *chamecu* jest ważnym rytuałem, który wynika z symbolicznego znaczenia *chamecu*. Judaizm uważa, że każdy człowiek ma inklinacje do zła i niezależnie, jak bardzo stara się postępować właściwie, cały czas tkwi w nim potencjalna skłonność do arogancji, niesprawiedliwości, zarozumiałości, mściwości, zniewolenia innych. Cechy te charakteryzowały egipskich właścicieli niewolników i prześladowców Żydów. Symbolizował je właśnie *chamec* - niezbędny składnik najpopularniejszego produktu egipskiego, którym był chleb - wynalazek cywilizacji egipskiej i symbol triumfu Egiptu nad resztą świata - robiony ze zbóż tak obficie zbieranych wyłącznie w delcie i na równinach zalewanych wodami Nilu. Egipski chleb był chlebem właścicieli niewolników, a więc chlebem ludzi złych. „Zakaz spożywania a nawet posiadania chleba przez okres siedmiu dni święta Pesach –

święta upamiętniającego wyjście z Egiptu, najważniejszego wydarzenia Tory po Kreacji Świata – był przede wszystkim symbolicznym odrzuceniem Egiptu.” - pisze teolog Dennis Prager.

Czym właściwie jest *chamec*?

1) *Chamec* to produkt z każdego z pięciu podstawowych zbóż: pszenicy, żyta, jęczmienia, orkiszu i owsa, który wszedł w kontakt z wodą na czas co najmniej 18 minut. Przyjmuje się, że w takim zbożu rozpoczął się już proces zakwaszania, ponieważ właśnie po 18 minutach w cieście powstałym z mieszanki mąki z wodą rozpoczyna się proces fermentacji.

2) *Chamec* to każde jedzenie i napój wytworzony z użyciem tych zbóż lub w którym któreś z nich występuje choćby w minimalnych ilościach. (Wyjątkiem jest maca przygotowywana w szczególny sposób specjalnie na Pesach.)

3) W Pesach zakazane jest używanie naczyń i przyborów kuchennych, które mogą zawierać choćby minimalne ilości *chamecu*. Takie przybory muszą być przed użyciem uczynione koszernymi.

4) Żydzi aszkenazyjscy podczas Pesach nie jedzą także *kitnijot* – produktów z ryżu, kukurydzy, soczewicy, prosa i fasoli. *Chamecu* nie wolno nie tylko jeść, ale i posiadać: "Mace będą jedzone przez siedem dni i nie będzie widziane u ciebie zakwaszone i nie będzie widziany u ciebie zakwas" [*Szemot* 13:7]. "Przez siedem dni nie znajdzie się w waszych domach zakwas" [*Szemot* 12:19] Nie wolno także czerpać z niego żadnych korzyści. Przed świętem Pesach w żydowskich domach dokonuje się specjalnego oczyszczenia z *chamecu*, którą to ceremonię określa się mianem *bedikat chamec*.

Należy pamiętać także o tym, że *chamec* w Pesach nie może się znajdować również np. w naszym biurze w pracy, w garażu, w samochodzie, w altanie na działce itd.

Bedikat chamec i bitul chamec

W dniach poprzedzających Pesach należy bardzo dokładnie sprawdzić cały dom i inne miejsca, jak garaż, samochód, altana na działce i usunąć z nich wszystkie produkty, które zawierają *chamec*. Te produkty, których będziemy jeszcze używać przed rozpoczęciem święta, a także przybory kuchenne, którymi będziemy się posługiwać i które będą miały kontakt z *chamecem*, należy zgromadzić w jednym miejscu.

Bedikat chamec przeprowadza się w noc poprzedzającą *erew Pesach* (czyli wieczorem 14 nisan), po ukazaniu się na niebie pierwszych gwiazd. W Misznie zawarty jest nakaz przeprowadzenia bardzo starannych poszukiwań *chamecu*. Naturalnie, rzadko udaje się oczyścić dom dokładnie w tak krótkim czasie, dlatego usuwanie *chamecu* zaczyna się znacznie wcześniej. Niezależnie od tego, że dom został już całkowicie oczyszczony z *chamecu*, należy przeprowadzić rytuał *bedikat chamec* w wyznaczonym czasie.

Tradycyjna procedura *bedikat chamec* przedstawia się następująco:

- Przed rozpoczęciem szukania wygłasza się błogosławieństwo:
Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, który uświęciłeś nas swoimi przykazaniami i nakazałeś nam usunięcie chamecu.
- Natychmiast po tym, gdy odmówimy błogosławieństwo, należy przystąpić do szukania *chamecu*. Nie należy rozmawiać w czasie upływającym pomiędzy odmówieniem tego błogosławieństwa a rozpoczęciem poszukiwania.
- W zaciemnionym domu, z jedną świeczką w ręku, głowa domu przechodzi z pokoju do pokoju, sprawdzając dokładnie każde pomieszczenie. Należy wtedy bardzo skrupulatnie przeszukać wszystkie półki, szafki itp. oraz kieszenie ubrań.

- Z uwagi na to, że znalezienie *chamecu* jest bardzo mało prawdopodobne, jeśli dom został uprzednio starannie sprzątnięty, jest zwyczajem, aby przed *bedikat chamec* w kilku miejscach umieścić dziesięć kawałków *chamecu* - np. okruchów chleba, tak aby na pewno coś znaleźć. Chodzi o to, aby błogostawieństwo nie było wypowiedane na darmo.
- Tradycyjnie, zebrane okruchy zmiata się na drewnianą łyżkę za pomocą piór. Można jednak użyć także papierowego talerza lub torebki.
- Jeżeli *erew Pesach* przypada na Szabat, szukanie *chamecu* musi odbywać się w noc czwartkową, a *mechirat chamec* i *biur chamec* - w piątek rano.
- *Chamec* potrzebny na śniadanie następnego dnia należy odłożyć przed rozpoczęciem szukania *chamecu*.
- Wieczorem, po zakończeniu poszukiwania i upewnieniu się, że nie został w domu żaden *chamec* (poza tym odłożonym na śniadanie dnia następnego) wypowiada się specjalną formułą unieważnienia *chamecu* - ***bitul chamec***. Oryginalna formuła jest w języku aramejskim. Jeśli ktoś go nie rozumie, powinien powiedzieć ją po polsku:

Każdy chamec i zakwas, który znajduje się w moim posiadaniu, a którego nie zauważyłem i nie zniszczyłem, powinien zostać unieważniony i uznany za pył ziemi.

Poprzez tę deklarację formalnie zrzekamy się posiadania *chamecu*.

Mechirat chamec

Chamecu można pozbyć się również sprzedając go nie-Żydowi. Osoba, która chce to zrobić, musi podpisać odpowiednie upoważnienie oraz wyznaczyć rabina jako swojego przedstawiciela. Rabin dokonuje samego aktu sprzedaży. *Chamec* powinien być sprzedany przed końcem piątej godziny

halachicznej (ok. 10 rano) w *erew Pesach* (14 *nisan*).

Biur chamec

Chamec zebrany podczas poszukiwania musi zostać spalony rano (przed końcem czwartej godziny halachicznej, czyli ok. godziny 9 rano, 14 *nisan*). Palimy także *chamec* pozostały po śniadaniu; również drewnianą łyżkę i pióro, które służyły podczas poszukiwań *chamecu*. Podczas gdy *chamec* płonie, wypowiada się formułą unieważnienia *chamecu* (*biur chamec*) w poszerzonej formie. Oryginalny tekst jest w języku aramejskim, a zatem jeśli nie znamy tego języka, wypowiadamy formułę po polsku, bo musi być wypowiedziana w zrozumiałym dla nas języku:

Wszelki chamec, który znajduje się w moim posiadaniu, ten, który widziałem i ten, którego nie widziałem, ten, który spaliłem jak i ten, którego nie spaliłem, niech będzie unieważniony i uznany za pył ziemi.

Wszystkie procedury *biur chamec* muszą być zakończone przed końcem piątej godziny halachicznej. Po tej godzinie z *chamecu* nie wolno czerpać żadnych korzyści (np. nie wolno go sprzedawać, nie wolno nim karmić zwierząt itp.).

Koszerność naczyń i zastawy stołowej

Podczas *Pesach* nie wolno używać żadnych naczyń i przyborów kuchennych, które wykorzystywane były przez cały rok i miały kontakt z *chamecem*. Zakaz ten wynika z faktu, iż przyjmuje się możliwość, że wszystkie tego typu przybory mogły wchłonąć pewną ilość *chamecu*.

Zalecane jest posiadanie specjalnego zestawu naczyń kuchennych oraz zastawy stołowej na *Pesach*. Jeśli nie jest to możliwe, wszystkie przybory kuchenne, których będziemy używać podczas święta, należy wykoszzerować.

Istnieje bardzo wiele reguł dotyczących koszerowania naczyń i ustalania ich koszerności. Z tego względu dobrze jest skontaktować się w tych kwestiach z lokalnym rabinem.

- Przedmioty służące do gotowania oraz spożywania gorących posiłków (garnki, sztućce) należy najpierw bardzo dokładnie oczyścić, a następnie pozostawić bez użycia na 24 godziny. Po upływie tego czasu zanurzamy je w gotującej się wodzie.
- Naczynia, których używamy do podgrzewania jedzenia bez użycia wody (np. patelnie), koszeruje się poprzez podgrzewanie ich do bardzo wysokiej temperatury.
- Nie można koszerować ani porcelany, ani też naczyń ceramicznych.
- Koszerować należy także blat kuchenny, piecyk, kuchenkę, zlewozmywak, zmywarkę do naczyń oraz wszelkie inne przybory kuchenne, których zamierzamy używać podczas Pesach (np. mikser).

EREW PESACH (14 *nisan* od rana do zmierzchu)

Post pierworodnych (*taanit bechorim*) (post trwa od wschodu słońca do zmierzchu)

Erew Pesach jest dniem postu dla pierworodnych synów w celu upamiętnienia cudu, jaki miał miejsce podczas dziesiątej plagi. Jest przyjęte, by za pierworodnego syna, który nie ma jeszcze lat 13, pościł ojciec. Post ten nie obowiązuje pierworodnych córek.

Przygotowania do święta

Z szacunku dla święta należy zadbać o swój wygląd. Jeśli potrzeba – obciąć włosy i paznokcie (przed południem). Wziąć gorącą kąpiel i ubrać się odświętnie.

W *erew Pesach* nie wolno spożywać macy. Zakaz ten wprowadzono po to, abyśmy

czerpali więcej przyjemności z jedzenia macy w noc *pesachową*. Istnieje zwyczaj, wedle którego macy nie wolno jeść od *Rosz Chodesz* miesiąca *nisan* do Pesach oraz inny, który zakazuje jej spożycia przez 30 dni przed świętem.

Od około 4 po południu nie wolno spożywać produktów, nad którymi odmawia się błogosławieństwo *Bore minei mezonot*. Wolno jeść owoce i warzywa, ale z umiarem. Generalnie chodzi o to, abyśmy przed Sederem nie byli już najedzeni.

Po zakończeniu modlitwy popołudniowej (*minchy*) zalecane jest poświęcenie czasu na studiowanie reguł dotyczących składania ofiar w Pesach (*seder korbanot Pesach*). Fragment ten często zawarty jest w modlitewnikach.

Potrzebne przedmioty:

1. Co najmniej dwie świece
2. Kipy, czyli jarmużki, dla wszystkich, którzy chcą ich użyć
3. Biały obrus (tradycyjny kolor sederowego stołu)
4. Kwiaty na stole
5. Kartki z informacją dla uczestników przypominającą o kolejności elementów Sederu
6. Kielichy na wino dla wszystkich obecnych
7. Kielich proroka Elijahu – najpiękniejszy kielich, jaki znajduje się w domu
8. Wino w ogólnej ilości co najmniej 4 *rewiit* (około 500 ml na osobę)
9. Co najmniej trzy całe mace (plus co najmniej jedna maca dla każdego obecnego)
10. Specjalna serwetka do zakrywania macy
11. Specjalna torba lub serwetka na *afikoman*
12. Słona woda

13. *Haggadot* (Hagady) – po jednej dla każdego uczestnika (**bardzo ważne!**) i w dodatku to samo wydanie, aby uniknąć różnic w tekstach (bo rozlegnie się tzw. żartobliwie „piąte pytanie sederowe”: *na której stronie jesteście?*)

14. Dzbanek z wodą, miska i ręcznik do rytualnego mycia rąk

15. Tradycyjne jajka gotowane na twardo, od których zazwyczaj rozpoczyna się ucztę sederowa (*szulchan orech*)

16. Poduszki, które służą do opierania się na nich

17. Talerz sederowy – z wyznaczonymi miejscami na symboliczne potrawy (może być także każdy zwykły talerz).

18. Naczynie (lub naczynia, np. miseczki), przeznaczone na wino wylewane z kielicha w czasie wymieniania plag, które dotknęły Egipcjan

Podczas kolacji sederowej, prowadzący Seder zakłada na siebie biały *kitel* – podobny do płaszcza strój, symbolizujący anioły, a również szatę żałobną.

Jak przygotować talerz i stół sederowy ?

Stół do Sederu należy przygotować w *erew Pesach* – przygotować zastawę, ustawić talerze z przysmakami, porozstawiać krzesła itp. Stół powinien wyglądać tak świątecznie, jak jest to możliwe. Pesach jest niezwykle ważnym świętem i ten fakt powinien znaleźć odzwierciedlenie w sposobie, w jaki przygotowujemy stół, przy którym będzie odbywał się Seder. Ponieważ przy obecności większej liczby osób przy stole tylko prowadzący i osoby siedzące tuż koło niego będą mieć dostęp do talerza sederowego, dobrym pomysłem jest przygotowanie paru mniejszych talerzy z identycznym zestawem potraw i postawienie ich na stole tak, aby wszyscy mogli do nich łatwo

sięgać. Na tych dodatkowych talerzach nie musi znajdować się *zeroa*.

W *erew Pesach* przygotowujemy także wino służące wypełnieniu *micwy* (przykazania) Czterech Kielichów oraz *karpas*, *maror*, *charoset*, *zeroa*, *bejcę* oraz *mei melach*.

Układ talerza sederowego obecnie obowiązujący według zasad *halachy* (prawa religijnego) jest zgodny z orzeczeniem Arizala. Talerz ma znajdować się przed prowadzącym Seder.

Na sederowym talerzu kładziemy w kolejności zgodnej z obrotem wskazówek zegara:

Zeroa (na godzinie pierwszej) – upieczone mięso z kością: pieczona szyja kurczaka, indyka, noga kurczaka lub podudzie jagnięce. Jest to symbol ofiary pesachowej (*korban pesach*) składanej w Świątyni tuż przed świętem Pesach, do roku 70 n.e., czyli do czasu zburzenia Świątyni przez Rzymian. *Zeroa* oznacza „ramię”; nawiązuje do „wyciągniętego ramienia” Boga, który ocalił Izraelitów podczas przejścia przez Morze Trzciniowe (Czerwone). *Zeroa* ma wyłącznie symboliczne znaczenie na stole sederowym i nie jest zjadana. Ma wyrażać przestanie, że bez Świątyni nie jest możliwe składanie ofiar ze zwierząt.

Charoset (poniżej, po prawej stronie) - mieszanka pokrojonych jabłek, gruszek i orzechów włoskich (mogą to być również figi, daktyle, migdały) wymieszanych z odrobiną miodu i wina. Ta mieszanka ma symbolizować zaprawę murarską, używaną przez Żydów - niewolników do wyrobu cegieł w Egipcie, ale także – według niektórych interpretacji – słodkie, otumaniające odurzenie monotonią niewolniczej pracy.

Chazeret (u dołu talerza) - **drugi** rodzaj *maroru* (gorzkich ziół). Najczęściej utarty chrzan - używany jako *maror* na (*korech*). Obecność *chazeret* nie jest obowiązkowa według Remu. Jest – według Arizala.

Karpas (po lewej stronie talerza, naprzeciwko charosetu) - warzywo, które również kładziemy na talerzu sederowym. Symbol żywności „domu Izraela”. Najczęściej pietruszka, rzodkiewka lub seler, albo ugotowany ziemniak lub – rzadziej - surowa cebula. Nie wolno użyć tego samego warzywa, które wykorzystuje się na *maror*.

Bejca (po lewej stronie talerza, naprzeciwko zeroa) - jajko ugotowane na twardo, a później opieczone (w skorupie) w piekarniku. Symbolizuje *korban chagiga*, dodatkową świąteczną ofiarę składaną obok baranka pesachowego w Świątyni. Podobnie jak *zeroa*, *bejca* ma wyłącznie znaczenie symboliczne. Jajka na twardo mogą być zjadane w trakcie wieczerzy sederowej, ale nie to stanowiące *bejcę* umieszczoną na talerzu sederowym.

Maror (po środku talerza) – gorzkie, surowe zioła (najlepiej sałata lub chrzan). Są one symbolem gorzkiego cierpienia narodu żydowskiego w Egipcie. Spożywane są oddzielnie po zjedzeniu macy, a potem razem z macą na kanapce *korech*.

Na talerzu nie ma **Mei Melach** - słonej wody, w jakiej zanurzamy *karpas*, a która symbolizuje łzy wylewane przez Żydów w niewoli. Naczynie ze słoną wodą (rzadziej octem) ma znajdować się obok talerza sederowego, choć niektórzy stawiają je na nim (jest to zgodne z opinią halachiczną Remu).

Gdy nie mamy specjalnego zestawu sederowego z talerzem sederowym na wierzchu a talerzami na mace pod spodem, **trzy mace**, tradycyjnie okrągłe, kładziemy jedną na drugiej (mogą być przedzielone serwetkami), na serwetce lub na osobnym talerzu. Mace powinny być przykryte. Te trzy mace symbolizują strukturę społeczności żydowskiej: Kapłani, Lewici i lud. W czasie Sederu mace są zakrywane i odkrywane.

Ogólna zasada polega na tym, że gdy wnosimy do góry kielichy z winem, mace powinny być zakryte, a gdy odczytujemy tekst Hagady – odkryte.

Podczas każdego z dwóch Sederów powinna być używana mace *szmura* (przygotowywana na Pesach według specjalnych procedur), która jest spożywana trzy razy:

- po opowiedzeniu historii Wyjścia z Egiptu (podczas *Moci Maca*) spożywa się kawałki macy wierzchniej i kawałki mniejszej części macy środkowej (druga – większa - jest już ukryta jako *afikoman*).
- w postaci kanapki – podczas *korech* - spożywa się kawałki spodniej macy razem z *marorem*, uzupełniane (jeśli jest to konieczne) macami nieceremonialnymi, które znajdują się na stole.
- jako *afikoman*, na zakończenie posiłku (*cafun*) zjadana jest większa część macy środkowej.

W każdym z podanych przypadków porcja macy powinna być zjedzona w czasie nieprzekraczającym 9 minut.

Jednym z bardzo ważnych przykazań w czasie Sederu jest wypicie *arba kosot*, czyli czterech kielichów wina. Każda osoba uczestnicząca w Sederze ma obowiązek wypicia Czterech Kielichów Wina (wino może być w wyjątkowych sytuacjach zdrowotnych zastąpione sokiem z winogron).

Wino pije się:

- na zakończenie *kiduszu*,
- po opowiedzeniu historii Wyjścia z Egiptu, ale przed zjedzeniem macy,
- po zakończeniu *Birkat hamazon*-błogosławieństwa po jedzeniu,
- po deklamacji *Halelu*.

MICWY obowiązujące w czasie Sederu.

Przykazania, których wypełnienie jest obowiązkowe podczas Sederu, to pochodzące z Tory:

Achila maca – micwa jedzenia macy

Sipur jecijat Micrajim – micwa opowiadania o Wyjściu z Egiptu

Ponadto istnieją przykazania rabiniczne:

Arba kosot – micwa wypicia czterech kielichów wina

Achilat maror – micwa jedzenia maroru

Halel – micwa odmówienia Psalmów (od 113 do 118)

Haseba – micwa wspierania się na lewym boku podczas picia wina i jedzenia macy

Seder (w aramejskim dosłownie: „porządek”, „kolejność”) jest dla Żydów mechanizmem przekazywania doświadczenia, wiedzy, pamięci i wiary w osiągnięcie upragnionego celu - z pokolenia na pokolenie. Nim powstały książki, nim wprowadzono powszechny dostęp do szkół, każdy żydowski dom zamieniał się podczas sederowego wieczoru w salę wykładową. Rabini skodyfikowali Seder w II wieku n.e. pod postacią logicznie powiązanych ze sobą i wynikających z siebie etapów uroczystości o bogatym wymiarze symbolicznym.

Seder składa się z czterech aktów, a każdy z nich z czterech odsłon, po których następuje zawsze piąty moment w porządku wieczoru, który otwiera się na przyszłość z nadzieją i ufnością w spełnienie ostatecznej obietnicy Boga, której symbolem jest piąty kielich – kielich proroka Elijahu.

Oto **ogólny schemat wieczoru sederowego**, który zostanie omówiony szczegółowo w uzupełnieniach do tekstu Hagady:

Rozpoczęcie

I. Przygotowanie:

- **Zapalenie świątecznych świec** oznacza rozpoczęcie święta.

- **Recytacja lub odśpiewanie mnemotechnicznego tekstu** („*Kadesz, Urchac*”); wymienia on i przypomina 15 kroków Sederu.

1. ***Kadesz*** – świąteczny ***kidusz*** i ***Pierwszy Kielich Wina***

2. ***Urchac*** (rytualne umycie rąk)

3. ***Karpas*** – warzywa, symbolizujące odrodzenie (wiosnę) i żywotność Izraelitów, które moczy się w słonej wodzie, przypominającej łzy niewoli egipskiej.

4. ***Jachac*** (przełamanie środkowej macy). Po złamaniu macy jej większą część ukrywa się jako *afikoman*, aby zjeść ją na koniec Sederu, jako symbol odkupienia, które ma nadejść.

- Symboliczne zakończenie aktu i rozpoczęcie następnej odsłony: ***Ha Lachma Anja*** („*To jest chleb niedoli*” - **Zaproszenie**) – odkrywamy mace nazywając je „chlebem niedoli”, zapraszamy do stołu wszystkich głodnych i potrzebujących i zamykamy tę część Sederu z nadzieją na odkupienie: „*w przyszłym roku będziemy w kraju Jisraela*”

II. ***Magid*** (Opowieści) – centralna część Sederu: czytanie Hagady

1. Pierwsza opowieść: tradycyjnie rozpoczynająca się od słynnych **Czterech Pytań**, zadawanych przez najmłodszych uczestników Sederu. Udzielane odpowiedzi przedstawiają okrucieństwo niewoli, a kończą się przywołaniem chwały wyzwolenia: „*Byliśmy niewolnikami faraona w Egipcie i wyprowadził nas Haszem silną ręką i wyciągniętym ramieniem*”.

2. Druga opowieść: rozpoczyna się od pytań **Czterech Synów**. Wspólnym mianownikiem ich pytań jest podstawowy sens uroczystości sederowej i obchodzenia Pesach.

3. Trzecia opowieść: słuchacze poznają **historię Wyjścia**; analizują ją przywołując cztery wersety z Księgi Powtórzonego Prawa. Opowiadamy o **Dziesięciu Plagach**. Na zakończenie wygłaszamy pochwałę Boga (**Dajenu** – „już by wystarczyło”).

4. Czwarta opowieść: wyjaśnia symbolikę i znaczenie słów: **korban pesach, maca i maror**. Po odpowiedzi na konkretne pytania pojawia się odpowiedź wyjaśniająca ogólny sens opowiadania o Wyjściu z niewoli: „W każdym pokoleniu człowiek powinien postrzegać siebie samego, jak gdyby to on sam wyszedł z Egiptu”. Pochwała Boga: Haleluja.

- Symboliczne zakończenie aktu i rozpoczęcie następnej odsłony: **Kos Szeni (Drugi Kielich Wina)**.

III. Uczta

1. Przygotowanie do uczty:

1/1. **Rachac** – rytualne umycie rąk i recytacja błogosławieństwa *Al netilat jadaim*, poprzedzającego spożywanie chleba w czasie każdego żydowskiego posiłku.

1/2. **Moci Maca** – błogosławieństwo nad chlebem i błogosławieństwo nad macą (*chlebem ubóstwa*, który jest jednocześnie *chlebem wolności*).

1/3. **Maror** – zjadanie gorzkich ziół – symbolu niegdysiejszej niewoli.

1/4. **Korech** - zjadanie macy z *marorem* – tak, jak to czynił rabin Hillel podczas Sederu przed prawie dwoma tysiącami lat.

2. **Szulchan Orech** – wieczerza

3. **Cafun** (deser) – zjedzenie *afikomanu*.

4. **Barech** - błogosławieństwo po jedzeniu; podziękowanie za pokarm, Ziemię Obiecaną, Święto Mac, Jerozolimę i całe dobro, którego doświadczamy w życiu.

- Symboliczne zakończenie aktu i rozpoczęcie następnej odsłony: **Kos Szliszi (Trzeci Kielich Wina)**

IV. Odkupienie

1. **Szefoch Chamatecha** („Wylej swój gniew”) i **Elijahu Hanawi** (Eliasz Prorok) – zaproszenie do stołu proroka Elijahu – zwiastuna nadejścia Mesjasza.

2. **Halel** (Hymny) – kontynuacja recytacji psalmów rozpoczętych przed wieczerzą hymnem *Haleluja*.

3. **Zemirot** (Pieśni) – tradycyjnie **po** (!) Nirca

(4). **Sefirat ha-Omer** (liczenie *Omeru*) – **jedynie** w **drugi** wieczór sederowy rozpoczyna się liczenie *Omeru*.

Symboliczne zakończenie aktu i rozpoczęcie ostatniej odsłony:

- **Kos Rewii (Czwarty Kielich Wina)**

I zamknięcie Sederu:

- **Nirca** (Akceptacja) – modlitwa o przyjęcie Sederu i wypełnienie obietnicy odkupienia, która kończy uroczystość wezwaniem, obietnicą, zapewnieniem:

Leszana haba biruszalaim. W przyszłym roku - w Jerozolimie!

Aby ułatwić korzystanie z tej Hagady zastosowano w niej następujące rozwiązania:

W ramkach umieszczone są informacje o wykonywanych czynnościach

[Małą czcionką zapisano dodatkowe informacje, ujęte w nawias kwadratowy.]

Więszą, pogrubioną czcionką zapisano teksty, które odczytuje się w trakcie Sederu.

Wstępem do wieczoru sederowego jest zapalenie świec świątecznych.

W wykonywaniu micwy zapalania świec pierwszeństwo tradycyjnie przypada pani domu. Jeśli jednak mężczyzna mieszka sam, to on musi zapalić świece i wypowiedzieć błogosławieństwo.

Tradycyjnie zapalamy dwie świece (wedle niektórych źródeł symbolizują one męża i żonę), jakkolwiek do wypełnienia micwy wystarcza zapalenie jednej świecy. Niektóre źródła twierdzą, że lepiej jest użyć jednej świecy lepszego gatunku niż dwóch gorszej jakości.

W pierwsze dwa wieczory Pesach osoba zapalająca świece wypowiada dwa błogosławieństwa:

Hadlakat Nerot

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, który uświęciłeś nas Swoimi przykazaniami i nakazałeś nam zapalenie światła świątecznego.

Szechejanu

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, że dałeś nam dożyć i utrzymywałeś nas i doprowadziłeś nas do tego czasu!

- [1. Dzieci mogą otrzymać błogosławieństwo od rodzica (rodziców) po zapaleniu świec, takie, jak w każdy Szabat.
2. Świecznik może być ustawiony tam, gdzie najlepiej spełni swoją funkcję. Zazwyczaj więc stawia się go na stole, przy którym będziemy zasiadać w czasie Sederu.
3. Zazwyczaj przed zapaleniem świec osoba zapalająca przykrywa głowę.
4. W przeciwieństwie do świec szabatowych, świece świąteczne nie muszą być okrążane dłońmi trzy razy. Najpierw nad nimi wypowiadamy błogosławieństwo, później zapalamy świece.
5. Na zakończenie błogosławieństwa nie wypowiadamy słowa „amen”. Wypowiadają je tylko ci, którzy wysłuchują błogosławieństwa.
6. Błogosławieństwo *Szechejanu* osoba zapalająca świece wypowiada po zapaleniu świec. Osoba, która już wypowiedziała *Szechejanu* podczas zapalania świec, później, w czasie Kiduszu, powinna pamiętać - tylko wysłuchując *Szechejanu* - że obejmuje ono także spełnianie innych przykazań w czasie tego wieczoru.
7. Po tym błogosławieństwie składamy sobie życzenia **Chag sameach** (Szczęśliwych Świąt) lub **Chag sameach wekaszer** (Szczęśliwych i Koszernych Świąt.)
8. Jeżeli pierwszy dzień świąt przypada w wieczór inny niż szabatowy, najlepiej jest zapalić świece na 18 minut przed zachodem słońca. Jeżeli zapomnimy o zapaleniu w tym czasie, możemy zapalić świece już po zachodzie słońca, ale od istniejącego źródła ognia (z uwagi na to, że pierwsze dni Pesach to *jamim towim*) .
9. Jeżeli drugi dzień świąt przypada w piątek – świece trzeba zapalić co najmniej na osiemnaście minut przed zachodem słońca i od istniejącego źródła ognia.
10. Jeżeli pierwszy lub drugi dzień świąt przypada na sobotni wieczór – świece nie mogą być zapalone, zanim Szabat się nie zakończy, to znaczy nie mniej niż 40 minut po zachodzie słońca.
11. Jeżeli jesteśmy zaproszeni do kogoś na Seder, powinniśmy zapalić własne świece, nim wyjdziemy z domu, ustawiając je w bezpiecznym miejscu]

***Kadesz Urchac* – ogłoszenie mnemotechnicznego tekstu, który przypomina kolejność porządku sederowego**

Mimo że tekst **nie zawiera wszystkich elementów** Sederu, ale stanowi jedynie przypomnienie o głównych jego punktach, tradycyjnie wygłasza się go na początek Sederu.

Kadesz , Urchac

Karpas, Jachac

Magid, Rachac

Moci, Maca

Maror, Korech

Szulchan Orech

Cafun, Barech

Halel, Nirca

[Porządek Sederu nie zmienił się w zasadzie prawie wcale od około roku 200 naszej ery. Aby zapewnić jego przestrzeganie w czasach, gdy Hagady nie były jeszcze powszechnie dostępne (przed wynalazkiem druku), ułożony został tekst mnemotechniczny, który posługując się rymem i rytmem ułatwiał zapamiętanie kolejności wydarzeń]

Porządek wieczoru sederowego

Kadesz – Uświęcenie

[Słowo *Kadesz* – nazwa tej części Sederu – pochodzi od hebrajskiego słowa *kadosz* – „święty”. *Kidusz* oznacza dosłownie „czynić świętym” lub „uświęcać”. W opozycji do popularnego przeświadczenia *kidusz* nie służy uświęcaniu wina, ale uświęcaniu dnia – jako *jom tow* (dnia świątecznego). Uświęcanie to odbywa się nad winem, ponieważ wino jest symbolem radości i szczęścia. Jest ono także napojem ludzi wolnych. Najważniejszym tematem każdego *kiduszu* w każdy Szabat i w każde święto jest przypomnienie Wyjścia z Egiptu. W przeciwieństwie do *kiduszu* szabatowego, w *kiduszu* świątecznym nie jest zawarte przypomnienie Stworzenia Świata. Nawet gdy *jom tow* przypada w Szabat, słowa dodane dla uczczenia Szabatu nie wymieniają Kreacji. Oznacza to, że w *jom tow* obchodzi się przede wszystkim stworzenie narodu żydowskiego, a nie kreację w wymiarze kosmicznym. *Kidusz* uświęca dzień, przywołuje Wyjście z niewoli, przypomina Wybranie Żydów – jako ich zobowiązanie wobec Boga, uświęca Pesach.]

Seder rozpoczynamy po zapadnięciu zmroku, po ukazaniu się na niebie trzech gwiazd średniej wielkości. Prowadzący Seder (zazwyczaj głowa domu) napelnia winem swój kielich i recytuje *kidusz*. Każdy uczestnik Sederu musi mieć swój kielich. Po *kiduszu* zebrani, opierając się na lewym boku, wypijają pierwszy z Czterech Kielichów Wina. W pierwszą i drugą noc (zaraz po *kiduszu*) wypowiada się błogosławieństwo *Szehechejanu*. Mace są przykryte.

Kidusz

W szabatowy wieczór w piątek i tylko w piątek prowadzący zaczyna od słów:

(wypowiada cicho): **I nastał wieczór i nastał poranek**

(i pełnym głosem):

Szósty dzień.

I zostały ukończone niebo, i ziemia, i cały ich porządek. I skończył Bóg dnia siódmego Swoje dzieło, które stworzył i odpoczął po całym Swoim dziele, które stworzył. I pobłogosławił Bóg siódmy dzień i uświęcił go, ponieważ w nim zaprzestał wszystkich Swoich dzieł do wykonania.

We wszystkie inne dni, poza piątkiem, prowadzący zaczyna od słów błogosławieństwa nad winem (i pomija słowa w nawiasach, które wypowiedane są w piątek):

Za pozwoleniem moich [mistrzów i] nauczycieli:

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, Stwórca owocu winorośli.

Wszyscy odpowiadają: **Amen**

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, który wybrał nas ze wszystkich ludów i wywyższył nas wśród wszystkich języków i uświęcił nas Swoimi przykazaniami. I dałeś nam, Haszem, nasz Boże, z miłością (Szabaty na odpoczynek i) wyznaczone pory dla radości, święta i okresy świąteczne dla radowania się, dzień (tego Szabatu i dzień) Święta Pesach, czas naszej wolności (z miłością), święte zgromadzenie, na pamiątkę wyjścia z Egiptu. Bo wybrałeś nas i uświęciłeś nas spośród wszystkich narodów (i Szabat), pory Twoich świętych świąt (w miłości i w łasce), w radości i cieszeniu się dałeś nam (w dziedzictwo). Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, uświęcający (Szabat i) Jisraela i okresy świąteczne. Wszyscy: Amen

W sobotę (Moce Szabat) i tylko w sobotę dodaje się w tym miejscu dwa dodatkowe błogosławieństwa *Bore meore haesz* i *Hawdala*:

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, Nasz Bóg, Król świata, Stwórca światła ognia. Wszyscy: Amen

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, oddzielający święte od powszedniego, światło od ciemności, Jisraela od narodów, Dzień Siódmy od sześciu dni pracy. Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, czyniący rozróżnienie pomiędzy świętym a powszednim.

Wszyscy: Amen

Następnie wypowiadane jest błogosławieństwo *Szehechejanu*:

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, że dałeś nam dożyć i utrzymywałeś nas i doprowadziłeś nas do tego czasu! Wszyscy: Amen

Zgromadzeni wypijają Pierwszy Kielich Wina.

[1. Wino użyte do *kiduszu* musi być koszerne na Pesach. Tradycyjnie preferowane jest wino czerwone – symbolizuje ono krew hebrajskich niemowląt topionych w Nilu na rozkaz faraona.

2. Kielich *kiduszowy* i kielichy uczestników *Sederu* powinny być napełnione po brzegi. Zwyczaj wymaga, aby nie napełniać sobie samemu własnego kielicha, ale by nasz napełnił sąsiad, a my – kielich sąsiada. To, że nie napełniamy sami swojego kielicha, symbolizuje bycie człowiekiem wolnym.

3. Podczas *kiduszu* *mace* pozostają przykryte serwetką.

4. Wino z kielicha pije się dopiero po błogosławieństwie *Szehechejanu*. Należy usiąść (jeżeli się stało) i pić wino opierając się na lewym ramieniu. Opieramy się na lewym ramieniu, ponieważ większość ludzi jest praworęczna i ta pozycja umożliwia swobodne korzystanie z prawej ręki.

5. Każdy musi mieć swój własny kielich z winem.

6. Prowadzącym *kidusz* może być zarówno mężczyzna jak i kobieta, choć tradycyjnie jest to „pan domu”.

7. *Kidusz* może być wypowiadany na siedząco lub na stojąco, ale wino powinno się wypijać w pozycji siedzącej, opierając się na lewym ramieniu i pochylając w lewą stronę. Kielich z winem należy trzymać w prawej ręce, jakkolwiek osoby leworęczne powinny trzymać go w lewej.

8. Powinno się nalać co najmniej *rewiit* wina do każdego kielicha. *Rewiit* ma pojemność półtora jajka, co według *Chazon Isz* wynosi 150 ml, a według *Chofec Chajim* 119 ml. *Micwa arba kosot* (wypicia kielichów wina) zostaje wypełniona, jeśli podczas *Sederu* wypiliśmy większość wina z każdego z czterech kielichów.

9. Dzieci także powinny pić wino lub wino pomieszanego z sokiem winogronowym, a w ostateczności sok winogronowy. Lepiej, gdy wino rozcieńczane jest sokiem winogronowym, a nie wodą.

10. Dorośli, którzy z poważnych powodów nie mogą pić wina, powinni zastąpić je sokiem winogronowym.

11. Jeżeli Seder odbywa się w dzień powszedni, to kolejność błogosławieństw jest taka:

- błogosławieństwo nad winem
- kidusz (*Aszer bachar banu*)
- *Szehechejanu*

Jeżeli Seder odbywa się w Szabat, to kolejność ulega zmianie:

- Wajechulu (fragment z Tory dotyczący Szabatu)
- błogosławieństwo nad winem
- kidusz z dodatkowymi uzupełnieniami na Szabat (tekst zamieszczony powyżej w nawiasach)
- *Szehechejanu*

Jeżeli natomiast Seder przypada w *Moce Szabat* (w sobotę po zakończeniu Szabatu), to kolejność znów jest inna:

- błogosławieństwo nad winem
- kidusz
- błogosławieństwo nad ogniem (*Bore meore haesz*)
- *Hawdala* (błogosławieństwo oddzielające)
- *Szehechejanu*

Urchac - Oczyszczenie

Myjemy rytualnie ręce trzykrotnie (według innej tradycji - dwukrotnie) polewając wodą każdą dłoń (najpierw prawą), ale **nie** odmawiamy wtedy błogosławieństwa *Al netilat jadaim*. Niektórzy mają zwyczaj, iż ręce myje **jedynie** prowadzący Seder. Jeżeli tylko on obmywa dłonie, wystarczy użyć dzbanka z wodą, miseczki i ręcznika. Jeśli wszyscy myją ręce, lepiej zrobić to np. w kuchni nad zlewem, używając również dzbanka, a nie bezpośrednio wody z kranu, bo rytualne mycie rąk musi się odbywać „ludzkim wysiłkiem”.

Po umyciu i wytarciu rąk, zachowując milczenie, przechodzimy do *karpas*.

Karpas – Warzywo

Prowadzący rozprowadza wśród uczestników (lub sami biorą z talerza) pietruszkę, seler, rzodkiewkę lub inne warzywo wykorzystywane jako *karpas*. Zanurzamy (wszyscy) mały kawałek (koniecznie **mniej** niż jeden *kezajit*, czyli mniej więcej wielkość dużej oliwki, co oznacza w przybliżeniu pół jajka) *karpas* w słonej wodzie, wypowiadamy po tym błogosławieństwo *Bore pri hadama* (owocu ziemi) i natychmiast po nim zjadamy warzywo, bez mówienia „Amen”. Wypowiadając błogosławieństwo należy chcieć, by obejmowało ono również *maror*, który jest spożywany później.

Bore pri haadama

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, Stwórca owocu ziemi.

[Zanurzanie pożywienia jest tradycyjnym symbolem wolności. Po drugie zanurzanie warzywa nawiązuje symbolicznie do zanurzania *hizopu* (zielonego warzywa popularnego na Bliskim Wschodzie) w krwi baranka, aby spryskać nią nadproża domów Izraelitów w noc Dziesiątej Plagi. Można także odczytywać to jako symbol losu Izraelitów w Egipcie – od sukcesów Josefa do niewoli następnych pokoleń. *Karpas* ma być zanurzone albo w słonej wodzie, albo – znacznie rzadziej - w occie. Oba płyny symbolizują niewolę, przypominając łzy i pot. Podczas jedzenia *karpas* możemy opierać się na lewym ramieniu, jakkolwiek nie jest to wymagane.]

***Jachac* - Przełamanie środkowej macy**

[*Jachac* znaczy dosłownie „przełamywać” lub „dzielić”.]

Prowadzący wyjmuje środkową macę spod serwetki. Przełamuje ją na dwie nierówne części. Pokazuje zebrany. Zawija większą część w serwetkę lub wkłada do specjalnej torebki afikomanowej, mniejszą kładzie z powrotem na talerz pomiędzy dwie mace.

[Czynność ta upamiętnia rozstąpienie się Morza Czerwonego. Złamana maca symbolizuje również skromność i będzie później zjedzona jako "chleb ubóstwa". Dominującą symboliką jest „przełamanie” i „ukrycie”. Ukryty *afikoman* zostanie odnaleziony. Odnalezienie ukrytego *afikomana* podczas *cafun* (dosłownie: „ukryty”), uczyni dokończonym to, co teraz jest przełamane i niedokończone.

Afikoman chowany jest często pod poduszkę prowadzącego Seder, choć może być schowany w innych miejscach. Aby *afikoman* nie był „ukradziony” przez dzieci (które bardzo się o to starają, bo później będą go chciały oddać za „okup”), prowadzący próbuje go jednak ukryć. Można to zrobić podając go po kryjomu komuś, kto go schowa lub zrobić to samemu w czasie jedzenia wieczerzy sederowej. *Afikoman* powinien być zawinięty w serwetkę, ponieważ ma to nawiązywać do relacji z *Szemat*: „ludzie zabrali swoje ciasto, zanim się zakwasilo. Resztę swojego [ciasta] obwiązali w ubrania (...)” (*Szemat* 12:34)]

***Ha Lachma Anja* - Zaproszenie**

Prowadzący Seder odkrywa mace (niektórzy wznoszą je w tym momencie w górę, aby były widoczne dla wszystkich zgromadzonych), zdejmując z talerza *zeroa* i *bejce* (jajko), siedzący obok prowadzącego podnoszą talerz sederowy do góry i wszyscy odczytują fragment z Hagady, którego oryginalna wersja jest w języku aramejskim (po hebrajsku tekst zaczynałby się od: „lechem oni”), ale ze względu na jego ważność musi być wygłoszony w języku zrozumiałym dla wszystkich obecnych (**od tego momentu konieczne jest korzystanie z tekstu Hagady, zamieszczonego poniżej, do wspólnego odczytywania**):

To jest chleb niedoli, który nasi przodkowie jedli w ziemi egipskiej. Każdy głodny niech wejdzie i je z nami; każdy potrzebujący niech wejdzie i obchodzi z nami Pesach. W tym roku jeszcze tutaj, w przyszłym – już w Izraelu; w tym roku – jeszcze jako niewolnicy, w przyszłym – jako ludzie wolni.

[Pamiętanie własnej niewoli i niewoli przodków powinno czynić człowieka lepszym. Dlatego właśnie w *Szemat* czytamy: „Nie upokarzaj i nie uciskaj przybysza, bo byliście przybyszami w ziemi egipskiej” (*Szemat* 22:20). Nastąpiło całkowite odrzucenie *chamecu* – symbolu chleba właścicieli niewolników i wybranie macy – pożywienia zniewolonych. Jednak maca w czasie Sederu przemienia się z „chleba niedoli” (*lechem oni*) w „chleb wolności” (*lechem decheruta*). Bycie niegdyś niewolnikiem pozwala rozumieć innych, którzy są teraz „głodni” i „w potrzebie”. Zapowiedź i oczekiwanie odkupienia otwiera i zamyka Seder. W tej chwili jesteśmy w momencie rozpoczęcia Sederu: z nadzieją bycia wolnymi i nadzieją dotarcia do Izraela.]

Magid - Opowiadania (Czytanie Hagady)

Zeroa i bejce odkłada się na ich poprzednie miejsce, mace zostają przykryte, nalewa się Drugi Kielich Wina i najmłodsze dziecko (dzieci) lub inny uczestnik wieczerzy zadaje cztery pytania.

Dlaczego ta noc różni się od wszystkich innych nocy?

We wszystkie inne noce jemy *chamec* i macę, dlaczego w tę jedną noc tylko macę?

We wszystkie inne noce jemy różne warzywa, dlaczego w tę jedną noc tylko warzywa gorzkie?

We wszystkie inne noce nie zanurzamy jedzenia ani razu, dlaczego w tę jedną noc zanurzamy je dwa razy? [*Karpas w słonej wodzie i maror w charoset*]

We wszystkie inne noce jemy siedząc lub opierając się na boku, dlaczego w tę jedną noc tylko opierając się na boku?

[Centralnym przykazaniem Sederu jest opowiedzenie historii Wyjścia z Egiptu: „[Musisz] powiedzieć swojemu synowi w tym dniu: *To ze względu na to, co Bóg uczynił dla mnie, gdy wychodziłem z Egiptu*” (*Szemot* 13:8). Słowo „higad’ta” („musisz powiedzieć”) pochodzi od rdzenia l’hagid – „opowiadać”. Zarówno *hagada*, jak i *magid* pochodzą od tego samego rdzenia. *Magid* jest więc centralną częścią Hagady wypełniającą fundamentalne dla judaizmu przykazanie opowiedzenia o uwolnieniu z niewoli egipskiej.

Jednym z celów zadawania pytań, jak i czytania Hagady jest wypełnienie nakazu opowiadania o Wyjściu z Egiptu - jednym z najważniejszych wydarzeń w dziejach narodu żydowskiego - młodszym pokoleniom. Rzecz więc nie w tym, by jedynie zadośćuczynić tradycji i dopilnować, by pytania padły - powinny paść także wyczerpujące odpowiedzi na nie.

Cztery pytania (*Ma nisztana*) nie są, w gruncie rzeczy, osobnymi pytaniami. Mamy jedno podstawowe pytanie i cztery dopełniające je zdania. Zadawanie pytań jest tak ważne, że Talmud nakazuje postawienie tych pytań i odpowiedzenie na nie nawet wtedy, gdybyśmy podczas Sederu byli sami.]

Mace zostają odkryte, a zebrani wspólnie odpowiadają:

Byliśmy niewolnikami faraona w Egipcie lecz wywiódł nas stamtąd Haszem silną ręką i wyciągniętym ramieniem. A przecież gdyby Najświętszy, niech będzie błogosławiony, nie wyprowadził naszych Praojców z Egiptu, to wciąż i my, i nasze dzieci, i nasze wnuki bylibyśmy niewolnikami faraonów w Egipcie. Zatem gdybyśmy nawet wszyscy byli mądrzy, wszyscy rozumni, wszyscy doświadczeni, wszyscy biegli w Torze, to i tak obowiązkiem naszym byłoby wypełnienie przykazania, które każe opowiadać o Wyjściu z Egiptu. A im kto bardziej oddaje się opowiadaniu o Wyjściu z Egiptu, tym bardziej jest godny pochwały.

[Odpowiedź kryje się w całej opowieści Hagady, która rozpoczyna się po *Ma nisztana* od słów *Awadim hajinu lefaro bemicrajim* - "Byliśmy niewolnikami faraona w Egipcie". Podstawową strukturę odpowiedzi określa zasada: „Zacznij o poniżeniu, a zakończ o chwale” (*Pesachim* 116a). Bóg oswobodził nas z niewoli. Nie Mosze (Mojżesz), nie anioły, ale Bóg i wyłącznie Bóg. Dlatego ludzki bohater opowieści o Wyjściu: Mosze, wymieniony zostaje w całej Hagadzie tylko jeden raz.]

Zdarzyło się, że rabi Eliezer, rabi Jehoszua, rabi Eleazar Ben Azarja, rabi Akiwa i rabi Tarfon zebrani w Bnej Brak przez całą noc pesachową, wsparci na boku opowiadali o Wyjściu z Egiptu. Aż przyszli do nich uczniowie i powiedzieli: „Nauczyciele nasi, nadszedł czas modlitwy porannej (*Szema*)”

Rabi Eleazar, syn Azarji, powiedział: „Zaiste, jestem niby siedemdziesięcioletek, a nie potrafiłem dotąd stwierdzić, dlaczego opowiadanie o Wyjściu z Egiptu powinno odbywać się

nocą, aż wyjaśnił to Ben Zoma: Powiedziane jest ‘abyś pamiętał dzień Wyjścia z Egiptu przez wszystkie dni twojego życia’. ‘Przez dni twojego życia’ – oznacza tylko dni, zaś ‘przez wszystkie dni twojego życia’ odnosi się również do nocy. Niektórzy mędrzy mówią zaś, że ‘dni twojego życia’ dotyczą tego świata, natomiast ‘wszystkie dni twojego życia’ to czasy przyjścia Mesjasza.

Niech będzie błogosławiony Wszehobecny, błogosławiony On. Błogosławiony Ten, który dał Torę swojemu ludowi, Jisraelowi, błogosławiony On.

Tora mówi o czterech synach: jeden jest mądry, drugi – niegodziwy, trzeci – naiwny, choć szlachetny, czwarty, który nie potrafi jeszcze zadać pytania.

Co mówi mądry syn?

Czym są świadectwa, ustawy i przepisy, które przykazał wam spełniać Haszem, nasz Bóg? Zatem wyjaśnisz mu prawa Pesachu aż do tego, które mówi, że po ofercie pesachowej nie wolno już nic zjeść.

Co mówi niegodziwy syn?

Czym jest dla was ta uroczystość? Mówi „dla was”, a nie „dla nas”. Skoro wyłączył siebie z ogółu, zatem odrzucił główne zasady wiary. Masz więc dać mu nauczkę (dosłownie: „stąpić mu zęby”) odpowiadając: to wyraz wdzięczności, za to, co uczynił dla mnie Bóg, gdy wychodziłem z Egiptu. „Dla mnie” a nie „dla niego”. Gdyby on tam był, nie zostałyby wybawiony.

Co mówi naiwny, choć szlachetny syn?

Co to znaczy? Zatem odpowiedz mu: Siłą swojej ręki wyprowadził nas Bóg z Egiptu, z domu niewoli.

A temu, który nie potrafi jeszcze zadać pytania, wyjaśnij sam z siebie, gdyż jest napisane: „I opowiesz tego dnia swojemu synowi, mówiąc: ‘za to, co uczynił dla mnie Bóg, gdy wychodziłem z Egiptu’.

Można by uważać, że nauczanie [o Pesach] powinno się rozpocząć pierwszego dnia miesiąca. Ale Tora nakazuje: „w ten dzień”. „W ten dzień” mogłoby oznaczać, że gdy trwa dzień. Ale Tora nakazuje „za to”, a „to” mówisz jedynie wtedy, gdy leżą przed tobą maca i gorzkie zioła (*maror*).

Na początku nasi przodkowie byli bałwochwalcami, ale teraz Wszechobecny wziął nas do Swojej służby, jak jest powiedziane: „Jehoszua powiedział do całego narodu: ‘Tak rzekł Wiekuisty, Bóg Jisraela: „Wasi przodkowie od wieków mieszkali po tamtej stronie rzeki, jak Terah, ojciec Awrahama i ojciec Nahora, i służyli obcym bogom. I wziąłem waszego Praojca Awrahama z tamtej strony rzeki i przeprowadziłem go po całej ziemi Kanaan i pomnożyłem jego potomstwo i dałem mu Jicchaka, a Jicchakowi dałem Jaakowa i Ezawa. I dałem Ezawowi górę Seir w dziedzictwo, Jaakow zaś i jego synowie zeszli do Egiptu.’”

Niech będzie błogosławiony On, który dotrzymuje obietnicy danej Jisraelowi, niech będzie błogosławiony. Bo oto Najświętszy, błogosławiony On, wyliczył koniec niewoli i uczynił, jak zapowiedział, naszemu praojcu Awrahamowi w czasie Przymierza Rozciętych Zwierząt Ofiarnych, jak jest napisane: „Wiedz, że twoi potomkowie będą obcymi w cudzej ziemi, będą zniewoleni i ciemiężeni przez 400 lat; ale również ten naród, któremu będą służyć, Ja osądzę, a potem wyjdą z wielkim bogactwem.”

Przykrywa się mace, każdy bierze kielich do ręki, podnosi i mówi głośno i radośnie:

I ta oto zapowiedź podtrzymywała ojców naszych i nas. Bo nie tylko jeden wróg chciał nas zniszczyć, ale w każdym pokoleniu jakiś wróg zwraca się przeciwko nam, aby nas zniszczyć, lecz Najświętszy, niech będzie błogosławiony, ratuje nas z ich rąk.

Stawia się kielichy z powrotem na stół i odkrywa mace.

[Powyższe słowa stanowią tak ważne przypomnienie Przymierza, że mace zostają zakryte, a kielich z winem wzniesiony, ze względu na powagę chwili. Po odstawieniu kielicha, mace zostają więc – wraz z zakończeniem wypowiedzania słów – ponownie odkryte.]

Dowiedz się więc, co zamierzał uczynić Laban Aramejczyk naszemu Praojcu Jaakowowi. O ile faraon wydał rozkaz zamordowania tylko chłopców, to Laban zamierzał zgładzić wszystkich, jest bowiem napisane: „Aramejczyk chciał zgładzić mojego ojca. Ten zszedł do Egiptu i przebywał tam z niewielką liczbą i wyrósł tam na lud wielki, silny i liczny”.

„Zszedł do Egiptu” - zobowiązany słowami Boga.

„I przebywał tam” – poucza nas to, że Jaakow, Praojciec nasz, nie zszedł do Egiptu po to, by w nim osiąść na stałe, ale by przebywać w nim przez jakiś czas. Jak jest napisane: „I rzekli do faraona: Pomieszkać przybyliśmy w tym kraju, gdyż nie ma pastwisk dla stad, które mają twoi słudzy, bo w ziemi Kanaan panuje głód, więc zezwól, aby twoi słudzy zamieszkali w ziemi Goszen”

„Z niewielką liczbą” – jak jest napisane: „Twoi przodkowie zeszli do Egiptu w siedemdziesięciu, a teraz Wiekuiesty, Bóg twój, uczynił was wieloma, jak gwiazdy na niebie”

„Wyrósł tam na lud” – co poucza, że Żydzi byli tam odrębnym ludem.

„Wielki, silny” – jak jest napisane: „A synowie Jisraela rozradzali się, mnożyli, potężnieli i zyskiwali na sile coraz bardziej, aż cały kraj się nimi nappełnił.”

„I liczny” – jak jest napisane: „Uczyniłem cię liczną jak kwiaty polne. Rosłaś, wzrastałaś i doszłaś do wieku dojrzałego; nabrałaś kształtu i włosy twoje stały się bujne, a byłaś naga i bosa.”

„Gnębili nas Egipcjanie i prześladowali obarczając nas przymusową, ciężką pracą”

„Gnębili nas Egipcjanie” – jak jest napisane: „Przemyślnie z nim postąpmy, ażeby się nie rozmnożył, ponieważ w przypadku wojny mógłby się połączyć z naszymi wrogami w walce przeciw nam i wyjść z kraju”.

„I prześladowali” – jak jest napisane: „[Egipcjanie] powołali nad nim nadzorców, aby go prześladować ciężkimi pracami przy budowaniu dla faraona miast spichlerzy: Pitom i Raamses.”

„Obarczając nas przymusową, ciężką pracą” – jak jest napisane: „Egipcjanie przymuszali synów Jisraela do ciężkich prac”

„I wołaliśmy do Boga, Boga naszych ojców, a Bóg usłyszał nasze wołanie, dostrzegł naszą niedolę, nasze udręki i nasz ucisk”

„I wołaliśmy do Boga, Boga naszych ojców” – jak jest napisane: „I w czasie tych wielu lat umarł król Egiptu. I synowie Jisraela narzekali na ciężką pracę i wołali. I ich wołanie z powodu niewoli doszło do Boga”

„I Bóg usłyszał nasze wołanie” – jak jest napisane: „Bóg usłyszał ich narzekania i wspomniał Swoje przymierze z Awrahamem, Jicchakiem i Jaakowem”

„Dostrzegł naszą niedolę” – to jest rozdzielenie małżonków, jak jest napisane: „Bóg widział synów Jisraela i dostrzegł ich krzywdy”

„Nasze udręki” - odnoszące się do synów, jak jest napisane: „Wszystkich nowo narodzonych synów wrzucicie do rzeki (Nilu), a córkom pozwólcie przeżyć”

„I nasz ucisk”, co oznacza uciężenie, jak jest napisane: „I zobaczyłem też ucisk, jakim prześladowają ich Egipcjanie”

I wywiódł nas Bóg z Egiptu silną ręką i wyciągniętym ramieniem porażając strachem, znakami i cudami.

„I wywiódł nas Bóg z Egiptu” – nie za pośrednictwem anioła, serafina lub posłańca, ale Najświętszy, nich będzie błogosławiony, w Swojej chwale, On sam, jak jest napisane: „Tej

nocy przejdę przez ziemię egipską i zabiję wszystkich pierworodnych w ziemi egipskiej wśród ludzi i zwierząt. I dokonam sądu nad bożkami Egiptu – Ja, Bóg”

„Tej nocy przejdę przez ziemię egipską” – Ja sam, nie anioł.

„Zabiję wszystkich pierworodnych w ziemi egipskiej” – Ja, nie serafin.

„I dokonam sądu nad bożkami Egiptu” – Ja, nie posłaniec.

„Ja, Bóg” – Ja, nie ktoś inny.

„Silną ręką” – oznacza zarazę, jak jest napisane: „Oto ręka Boga porazi bydło twoje na polu, konie, osły, wielbłądy, woły i owce, padnie na nie wielka zaraza”

„I wyciągniętym ramieniem” – to jest mieczem, jak jest napisane: „Dobyty miecz w jego dłoni wyciągnięty nad Jerozolimą”

„Porażając strachem” - to znaczy objawieniem Boskiego Majestatu, jak jest napisane: „Czy usiłował Bóg przyjść i wybrać Sobie inny naród spośród narodów przez doświadczenia, znaki, cuda i wojny, ręką silną i wyciągniętym ramieniem, porażając strachem - jak to wszystko, co uczynił dla was Bóg, wasz Bóg, w Egipcie na waszych oczach?”

„Znakami” – oznacza to laskę Moszego, jak jest napisane: „Tę oto laskę weźmiesz w dłoń, aby czynić nią znaki”

„I cudami” - oznacza krew, jak jest napisane: „Sprawię cuda na niebie i na ziemi:

wypowiadając każde z kolejnych słów: „krew”, „ogień”, „słupy dymu” należy - zanurzając w kielichu palec wskazujący prawej ręki (lub najmniejszy) albo przechylając lekko kielich - wylewać kroplę wina (na przygotowany spodeczek).

[Używanie palca do wylewania wina w tym momencie ma nawiązywać symbolicznie do wypowiedzi magów egipskich przypisujących plagi „palcowi Bożemu”]

krew, i ogień, i słupy dymu”

Inne wyjaśnienie głosi: „Silną ręką” – to dwie plagi; „wyciągniętym ramieniem” - dwie plagi; „porażając strachem” - dwie plagi, „znakami” – dwie; „cudami” – dwie. Oto dziesięć plag, które Najświętszy, niech będzie błogosławiony, sprowadził na Egipcjan w Egipcie. Są nimi:

przy wymienianiu kolejnych plag wylewa się wino z kielicha w taki sam sposób, jak poprzednio

krew, żaby, wszy, dzikie zwierzęta, zaraza, wrzody, grad, szarańcza, ciemność, śmierć pierworodnych.

Rabi Jehuda ułożył skrót z pierwszych liter nazw dziesięciu plag:

DeCaCH ADaSZ BeACHaW

Do kielichów dolewa się wina, uzupełniając w ten sposób to, które zostało wylane podczas wymieniania plag

Rabi Jose Galilejczyk powiedział: jak można uzasadnić pogląd, że Egipcjanie zostali w Egipcie porażeni dziesięcioma plagami, a w morzu – pięćdziesięcioma? O Egipcie jest napisane: „Wówczas rzekli magowie do faraona: To jest Palec Boży (kara od Boga)”. O morzu natomiast powiedziane jest: „I widział Jisrael silną dłoń, którą Bóg poraził Egipcjan. Lud przeraził się Boga i zaufał Jemu i Jego słudze Moszemu”. Iloma więc plagami dotknięci zostali jednym palcem? Dziesięcioma. Można więc uważać, że jeśli w Egipcie dotknęło ich dziesięć plag, to w morzu natomiast – Boską dłonią - pięćdziesiąt plag.

Rabi Eliezer powiedział: Skąd wiadomo, że każda pojedyncza plaga, którą Najświętszy, niech będzie błogosławiony, sprowadził na Egipcjan w Egipcie, składała się z czterech plag? Gdyż jest napisane: „Zesłał na nich żar Swego gniewu, zapalczywość, oburzenie, udrękę, orszak zwiastunów zagłady”. „Zapalczywość” stanowi jedną plagę, drugą – „oburzenie”, „udręka” – to trzecia, a „orszak zwiastunów zagłady” – to czwarta. Stąd wynika, że w Egipcie zostali dotknięci czterdziestoma plagami, a w morzu – dwustoma.

Rabi Akiwa powiedział: Jak można uzasadnić, że każda plaga, którą Najświętszy, niech będzie błogosławiony, sprowadził na Egipcjan w Egipcie, składała się z pięciu plag? Bo jest napisane: „Zesłał na nich żar Swego gniewu, zapalczywość, oburzenie, udrękę, orszak zwiastunów zagłady” „Żar gniewu” – to jedna plaga; „Zapalczywość” stanowi drugą plagę, trzecią – „oburzenie”, „udręka” – to czwarta, a „orszak zwiastunów zagłady” – to piąta. Stąd wynika, że w Egipcie zostali dotknięci pięćdziesięcioma plagami, a w morzu – dwustu pięćdziesięcioma.

Ileż jest dobrodziejstw, za które powinniśmy dziękować Wszechobecnemu!

Gdyby tylko wyprowadził nas z Egiptu, a nie osądził Egipcjan, już by wystarczyło.

Gdyby osądził Egipcjan, a nie osądził ich bożków, już by wystarczyło.

Gdyby osądził ich bożki, a nie zabił ich pierworodnych, już by wystarczyło.

Gdyby zabił ich pierworodnych, a nie dał nam bogactw Egipcjan, już by wystarczyło.

Gdyby dał nam bogactwa Egipcjan, a nie rozdzielił dla nas morza, już by wystarczyło.

Gdyby rozdzielił dla nas morze, a nie przeprowadził nas po jego suchym dnie, już by wystarczyło.

Gdyby przeprowadził nas po jego suchym dnie, a nie wtrącił naszych prześladowców w jego odmęty, już by wystarczyło.

Gdyby wtrącił naszych prześladowców w jego odmęty, a nie zaspokajał naszych potrzeb na pustyni przez 40 lat, już by wystarczyło.

Gdyby zaspokajał nasze potrzeby na pustyni przez 40 lat, a nie karmił nas manną, już by wystarczyło.

Gdyby karmił nas manną, a nie obdarzył nas Szabatem, już by wystarczyło.

Gdyby obdarzył nas Szabatem, a nie przyprowadził nas do góry Synaj, już by wystarczyło.

Gdyby przyprowadził nas do góry Synaj, a nie dał nam Tory, już by wystarczyło

Gdyby dał nam Torę, a nie wprowadził nas do ziemi Jisraela, już by wystarczyło.

Gdyby wprowadził nas do ziemi Jisraela, a nie zbudował nam Świątyni, już by wystarczyło.

Jakąż więc wdzięczność winniśmy Bogu za tak wielokrotnie pomnażane dobrodziejstwa! Bo wyprowadził nas z Egiptu, osądził Egipcjan, osądził ich bożki, zabił ich pierworodnych, dał nam bogactwa Egipcjan, rozdzielił dla nas morze, przeprowadził nas po jego suchym dnie, wtrącił naszych prześladowców w jego odmęty, zaspokajał nasze potrzeby na pustyni przez 40 lat, karmił nas manną, obdarzył nas Szabatem, przyprowadził nas do góry Synaj, dał nam Torę, wprowadził nas do ziemi Jisraela, zbudował nam Świątynię, aby przebaczyć nam wszystkie nasze grzechy.

[*Dajenu* („Już by wystarczyło”) jest jedną z najbardziej znanych pieśni sederowych. Wymienione zostają wszystkie dzieła Boga (15), które doprowadziły do uwolnienia Domu Jisraela z niewoli. Liczba 15 jest interpretowana jako posiadająca wartość symboliczną (być może nawiązuje do piętnastu mistycznych stopni pomiędzy niebem a ziemią).]

Rabi Gamliel powiedział: „Nie spełnia swojego obowiązku ten, kto w Pesach nie objaśnia trzech rzeczy, którymi są: baranek pesachowy (*korban pesach*), maca, *maror* (gorzkie ziola).

[Zadane zostają tu konkretne pytania dotyczące rytualnych, symbolicznych przedmiotów znajdujących się na stole. Są to: symbol ofiary pesachowej (*korban pesach*), maca i *maror*. Gdy czytana jest ta część Hagady, nie należy wskazywać na *zeroę*, ponieważ nikt nie powinien myśleć, że składanie ofiar może powrócić w Pesach teraz, gdy Świątynia Jerozolimska nie jest odbudowana. *Zeroa* nie może być jedzona w Seder, ani nie może być zachowana na później.]

Dlaczego istniała ofiara pesachowa, którą spożywali nasi ojcowie, w czasach Świątyni?

Bo Najświętszy, niech będzie błogosławiony, ominął [*pasach*] domy naszych ojców w Egipcie, jak jest napisane: „Odpowiedź: ‘To jest ofiara pesachowa na cześć Boga, który w Egipcie ominął domy synów Jisraela. Poraził Egipcjan, a domy nasze uchronił’. I lud pochylił się w pokłonie”.

Głowa domu podnosi przełamaną macę (lub wszystkie), pokazując ją wszystkim, podczas gdy czytane są poniższe słowa:

Dlaczego jemy macę? Bo ciasto, które przygotowywali nasi przodkowie, nie zdążyło wyrosnąć, gdy Król królów, Święty, niech będzie błogosławiony, objawił się im i wybawił ich, jak jest napisane:” Z ciasta, które wynieśli z Egiptu, upiekli niewyrośnięte placki [*mace*], bo się nie zakwasiło, gdyż nagłeni do wyjścia z Egiptu nie mogli zwlekać i nie przygotowali zapasów żywności

Prowadzący odkłada macę, podnosi *maror* i pokazuje je obecnym, podczas gdy czytane są poniższe słowa:

Dlaczego jemy *maror*? Bo Egipcjanie zaprawiali goryczą życie naszych ojców w Egipcie, jak jest napisane: „Uczynili ich życie gorzkim poprzez uciążliwą pracę przy glinie i cegle oraz różne prace w polu. Wszystkie prace, do których ich zmuszano, były uciążliwe”.

Prowadzący odkłada *maror* i wszyscy kontynuują czytanie:

W każdym pokoleniu człowiek powinien postrzegać siebie, jak gdyby to on sam wyszedł z Egiptu. Jak jest napisane: „I opowiesz tego dnia swojemu synowi, mówiąc: za to, co uczynił dla mnie Bóg, gdy wychodziłem z Egiptu.” Nie tylko przecież naszych ojców Najświętszy, niech będzie błogosławiony, wybawił, lecz i nas wszystkich wraz z nimi, jak jest napisane: „Wyprowadził nas stamtąd, by iść z nami i zaprowadzić nas do ziemi, którą przysiągł dać naszym Praojcom”

Przykrywa się mace, każdy bierze kielich do ręki, podnosi i mówi głośno:

Dlatego powinniśmy dziękować, głosić chwałę, słać, wychwalać, wynosić, opiewać, błogosławić, wywyższać i wielbić Tego, który uczynił te wszystkie cuda dla naszych ojców i dla nas: wyprowadził nas z niewoli do wolności, ze smutku do radości, z żałoby ku świętu, z ciemności w wielką jasność, ze zniewolenia do zbawienia. Zaintonujmy więc na Jego cześć pieśń nową: Haleluja!

[Dziewięć czasowników opisujących wychwalanie Boga reprezentuje według niektórych interpretacji dziewięć *sefirot*. Natomiast opis pięciu cudów ma nawiązywać (w kolejności wygłaszania odpowiadającej kolejności wydarzeń historycznych) do wyprowadzenia z Egiptu, powrotu z niewoli babilońskiej, cudu purimowego, cudu chanukowego i – wreszcie - cudu wybawienia z obecnego wygnania, które nastąpi w przyszłości.]

Odstawia się kielichy na stół, odkrywa mace i mówi:

Haleluja, Chwalcie Haszem, słudzy Haszem, chwalcie Imię Haszem, Niech Imię Haszem błogosławione będzie teraz i na wieki. Od wschodu słońca aż po jego zachód niech będzie pochwalone Imię Haszem! Haszem jest wywyższony ponad wszystkie ludy, Jego chwała sięga ponad niebiosy. Któż jest jak Haszem, nasz Bóg, który siedzibę ma na wysokościach, który pochyla się nad niebem i ziemią. Nędzarza dźwiga z prochu, z błota wyciąga ubogiego, by ich posadzić ze znakomitymi, ze znakomitymi ich ludu. Bezpłodną czyni szczęśliwą matką w domu pełnym synów. Haleluja!

Gdy Jisrael wychodził z Egiptu, dom Jaakowa spośród obcego ludu, jego świętym miejscem stał się Jehuda, Jisrael - jego królestwem. Spostrzegło to morze i uciekło, a Jordan bieg swój odwrócił. Góry skakały jak barany, a pagórki - niczym jagnięta. Czemuż, o morze, uciekasz, a ty, Jordanie - czemuż zawracasz? Czemuż, o góry, skaczecie jak barany, a wy, pagórki - niczym jagnięta? Zadrzała ziemia przed Bogiem Jaakowa, przed obliczem Boga, który skałę przemienia w jezioro, a krzemień w tryskające źródło.

Przykrywa się mace, każdy bierze kielich do ręki i mówi:

„Błogosławiony jesteś Haszem, Boże nasz, Królu wszechświata, który wybawiłeś nas i naszych ojców z Egiptu i pozwoliłeś nam dożyć tej nocy, abyśmy jedli macę i gorzkie warzywa. Tak też Haszem, Boże nasz i Boże naszych ojców, doprowadź nas w pokoju ku uroczystościom i świętom, które mają nastąpić, pozwól radować się z odbudowania Twojego miasta i cieszyć się służbą Tobie. I abyśmy tam spożywali ze zwykłych i pesachowych ofiar, których krew skropi ściany Twego ołtarza dla Twej łaski. Będziemy Ci tam dziękować nową

pieśnią za nasze wybawienie i za wyzwolenie naszych dusz. Bądź błogosławiony Haszem, Wybawicielu Jisraela.

Wszyscy wypowiadają błogosławieństwo nad winem *Borei pri hagafen*:

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, Stwórco owocu winorośli

Opierając się na lewym boku wypija się Drugi Kielich Wina.

Rachac

Dokonyjemy rytualnego umycia rąk, ale tym razem wypowiadamy błogosławieństwo *Al netilat jadaim*:

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, Król świata, który uświęciłeś nas Swoimi przykazaniami i nakazałeś nam obmywanie rąk.

1. Przed umyciem rąk zdejmujemy biżuterię z palców, o ile jest to możliwe.
2. Bierzymy dzbanek napełniony wodą w prawą rękę, przekładamy go do lewej i polewamy prawą dłoń do nadgarstka. Przekładamy dzbanek w prawą rękę i polewamy lewą. Czynność tę powtarzamy trzy (lub dwa) razy.
3. Podnosimy ręce, recytujemy błogosławieństwo bez ich wycierania, osuszamy je po wypowiedzeniu błogosławieństwa.
4. Zachowujemy milczenie od tego momentu do chwili, gdy po odmówieniu błogosławieństwa nad chlebem (*Moci*) i nad macą (*Al achilat maca*), zjemy kawałek macy.]

Moci Maca – błogosławieństwa nad chlebem i nad macą

Prowadzący podnosi trzy mace i odmawia błogosławieństwo nad chlebem *Moci*.

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, Król świata, który wydobywasz chleb z ziemi.

Następnie prowadzący odkłada dolną macę, a nad górną i środkową recytuje błogosławieństwo *Al achilat maca*.

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, Król świata, który uświęciłeś nas Swoimi przykazaniami i nakazałeś nam spożywać macę.

[Niektóre Hagady proponują odmienną kolejność czynności: np. błogosławieństwo *Moci* polecają wypowiedzieć nad wierzchnią z mac, a błogosławieństwo *Al achilat maca* – nad macą środkową, lub *Moci* nad wszystkimi macami zakrytymi]

Prowadzący odłamuje kawałki każdej z dwóch mac dla siebie i dla każdego z zebranych, rozdaje je. Każdy przed zjedzeniem wypowiada oba błogosławieństwa i wszyscy zjadają mace, opierając się na lewym boku.

[Maca dolna pozostaje nienaruszona, ponieważ przeznaczona jest na korech. Jeżeli nie starczy macy „ceremonialnej” dla wszystkich gości (po *kezajit* z każdej macy- tyle powinien zjeść teraz każdy), powinni oni otrzymać po symbolicznym kawałku uzupełnionym innymi macami leżącymi na stole. Nie jest konieczne jedzenie macy przez cały okres trwania święta Pesach, ale wyłącznie pierwszej nocy: właśnie teraz, a później jako kanapkę *korech* i jako *afikoman* na zakończenie. Maca nie powinna być solona (zanurzana w soli)]

Maror - Gorzkie ziola

Prowadzący bierze gorzkie ziola (mniej niż *kezajit*, czyli około 25 gramów), zanurza je w *charoset* (lecz - by nie było zbyt wiele *charosetu* - nadmiar należy strząsnąć). Następnie podaje *maror* wszystkim uczestnikom, po czym wypowiedane jest przez wszystkich błogosławieństwo *Al achilat maror*:

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, Król świata, który uświęciłeś nas Swoimi przykazaniami i nakazałeś nam spożywać gorzkie ziola.

Wszyscy zjadają *maror* nie opierając się na lewym boku.

[Nie opierając się, ponieważ *maror* jest symbolem niewoli, a tylko ludziom wolnym przysługuje prawo opierania się na lewym boku. Powyższe błogosławieństwo obejmuje również *maror* (bywa to *chazeret* – drugie gorzkie ziolo lub ten sam *maror*) jedzony jako *korech*. Do zjedzenia *korech* należy powstrzymać się od mówienia.]

Korech - kanapka

Po zjedzeniu *maroru* prowadzący rozdaje wszystkim macę i *chazeret* (drugi rodzaj gorzkich ziół): jeden *kezajit* **dolnej** macy (można ją uzupełnić innymi macami z przygotowanych na stole) oraz jeden *kezajit* drugiego rodzaju *maroru*, umieszczonego między kawałkami macy i zanurzonego wcześniej w *charoset*.

[W sprawie zanurzania w *charoset* istnieją sprzeczne opinie. Niektórzy nie używają *chazeret*, ale ten sam *maror*, co poprzednio]

Prowadzący wypowiada słowa:

Na pamiątkę Świątyni, na wzór Hillela. Tak czynił Hillel za czasów istnienia Świątyni Jerozolimskiej. Obłożył baranka pesachowego macą i gorzkimi ziołami i tak z nimi go jadł, aby spełnić słowa: „z macą i gorzkimi ziołami będą to jedli”.

Prowadzący zjada swoją kanapkę. Pozostali uczestnicy również wypowiadają powyższe słowa i zjadają swoje kanapki opierając się na lewym boku. Maca i *maror* powinny być włożone do ust jednocześnie.

Szulchan Orech - wieczerza

Zdejmuje się talerz sederowy ze stołu i rozpoczyna się wieczerza. Podajemy świąteczny posiłek.

[Niektórzy rozpoczynają go od zjedzenia jajka na twardo (ale nie *bejcy*) zanurzonego w sonej wodzie. Jest to potrawa żałobna i przypomina o zburzeniu obu Świątyni. Tradycyjne potrawy na kolację sederową to: rosół z kurczaka, barszcz z czerwonych buraków, ryba w galarecie, kompot z suszonych owoców. Wskazane jest opieranie się na lewym boku podczas wieczerzy. Deser powinien być podany natychmiast po kolacji, przed *afikomanem*, po którym nie wolno już jeść.]

Po kolacji talerz sederowy zostaje ponownie umieszczony na stole.

Cafun - zjedzenie afikomanu

Po posiłku prowadzący bierze część macy odłożoną wcześniej na *afikoman* i dzieli ją pomiędzy wszystkich uczestników Sederu. Wszyscy zjadają *afikoman*.

[Jeżeli dzieci są zainteresowane zabawą w „znalezienie *afikomanu*” można im wcześniej dawać wskazówki naprowadzające je do miejsca jego ukrycia. Jeżeli dzieci znajdą *afikoman*, powinny (wszystkie) otrzymać prezenty (nie mogą to być pieniądze).

Każdy powinien zjeść nie mniej niż jeden *kezajit* macy opierając się na lewym boku. Jeśli *afikoman* nie jest wystarczająco duży, by starczyło dla wszystkich, można użyć innych mac *szmura*. Jedzenie *afikomanu* ma bardzo ważne znaczenie symboliczne. Symbolizuje on ofiarę pesachową, której nie można już (albo jeszcze) składać. Jednocześnie *afikoman*, po którego spożyciu nie wolno już niczego jeść, jego smak - ma nie pozwalać na zapomnienie o dwóch sprawach: doświadczeniu Wyjścia z niewoli i obietnicy ukrytego jeszcze przed ludźmi uwolnienia od niewoli obecnej (*afikoman* przez cały czas Sederu pozostaje w ukryciu). Opowiedziana została historia o podniesieniu się z upadku (niewola) do chwały (oswobodzenie) i chwaliliśmy Boga za to, co uczynił. Teraz patrzymy w przyszłość w oczekiwaniu odkupienia, które ma nadejść. Wyjście z Egiptu nie było przecież jeszcze ostatecznym oswobodzeniem. Bowiem ostateczne uwolnienie może nastąpić dopiero w Erze Mesjańskiej. Każde pokolenie, tak jak wszystkie pokolenia od czasów niewoli egipskiej, musi pracować nad przybliżeniem Ery Mesjańskiej. Podstawą tej pracy jest niezapominanie nigdy, czym była niewola i czym jest wolność. Zjedzenie *afikomanu* jest dlatego symbolicznie niezwykle istotne, bo tajemnica odkupienia zawiera się w smaku macy – w pamiętaniu o tym, że chleb niedoli zmienił się – dzięki interwencji Boga – w chleb wolności. *Afikoman* należy spożyć przed *chacot halajla*, czyli dokładnym środkiem nocy pomiędzy zachodem a wschodem słońca. Godzinę *chacot halajla* drukuje się w żydowskich kalendarzach.

Po zjedzeniu *afikomanu* nie wolno już niczego jeść.

W sytuacji, gdy *afikoman* nie może zostać z jakiegokolwiek przyczyny odnaleziony, należy użyć innej macy w jego roli]

Barech - Błogosławieństwo po jedzeniu

Nalewamy trzeci kielich wina i odmawiamy *Birkat hamazon*. W tym momencie Sederu powinien zostać napełniony Kielich Elijahu (kielich ten można napełnić również przez rozpoczęciem Sederu, albo podczas nalewania Czwartego Kielicha, jeżeli jest on napełniany przed otwarciem drzwi [patrz niżej] Istnieje także zwyczaj, że Kielich Elijahu napełniany jest winem z kielichów wszystkich uczestników Sederu, co symbolizuje, że wszyscy muszą działać razem, aby nadszedł Mesjasz.)

Istnieje zwyczaj odśpiewania (lub wygłoszenia!) w tym momencie Psalmu 126 jako wstępu do *Birkat hamazon*:

Pieśń stopni. Gdy Haszem wyprowadzał wygnanych z Syjonu z powrotem, byliśmy jak we śnie. Wtedy usta nasze były pełne śmiechu, a język wołał pełen radości. Wtedy mówiono wśród narodów: 'Wielkie rzeczy uczynił dla nich Haszem' - i byliśmy szczęśliwi. Odwróć nasz los, Haszem, pozwól wrócić, jak strumieniom na pustyni. Ci, którzy sięją we łzach, będą żąć w radości. Kto płacząc niesie ziarno na siew, powróci - niosąc snopy - z radością.

Jeżeli w wieczerzy brało udział co najmniej trzech dorosłych mężczyzn, jeden z nich formalnie zaprasza innych, aby przyłączyli się do niego w odmówieniu *Birkat hamazon*.

Prowadzący mówi:

Panowie – błogosławmy.

Inni razem odpowiadają:

Niech Imię Haszem będzie błogosławione teraz i na wieki.

Prowadzący powtarza ich słowa, po czym kontynuuje:

Za pozwoleniem dostojnych obecnych, błogosławmy [naszego Boga – (dodane, gdy jest *minjan*, czyli dziesięciu dorosłych mężczyzn)] za to, że jedliśmy z tego, co do Niego należy.

Pozostali odpowiadają:

Błogosławiony (nasz Bóg), za to, że jedliśmy z tego, co do Niego należy i przez Jego dobroć żyjemy.

Prowadzący:

Błogosławiony (nasz Bóg) za to, że jedliśmy z tego, co do Niego należy i przez Jego dobroć żyjemy, błogosławiony On i błogosławione Jego Imię.

Prowadzący, na głos, tak by inni mogli odpowiadać **Amen**, we wskazanych przez niego momentach:

Jeżeli obecnych jest mniej niż trzech dorosłych mężczyzn, prowadzący rozpoczyna wygłaszanie <i>Birkat hamazon</i> od tego miejsca:
--

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król Świata, karmiący cały świat w dobroci Swojej, w życzliwości, w łasce i w miłosierdziu. On daje chleb wszystkiemu ciału, gdyż Jego łaska jest wieczna. I przez dobroć Jego wielką nigdy nam nie brakło i oby nam nie zabrakło pożywienia – na wieki. Przez wzgląd na Imię Jego wielkie, bo On jest [Bogiem], który wszystkich żywi i utrzymuje przy życiu, i wyświadcza dobro wszystkim, i zapewnia pożywienie wszystkim istotom, które stworzył. Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, który żywisz wszystkie stworzenia.

Wszyscy odpowiadają: Amen

Dziękujemy Ci, Haszem, nasz Boże, że dałeś w dziedzictwie naszym ojcom ziemię upragnioną, dobrą i rozległą. I że wyprowadziłeś nas, Haszem, nasz Boże, z Egiptu i wykupiłeś nas z domu niewoli. I za przymierze Twoje, które przypieczętowałeś na naszym ciele, i za Twoją Torę, której nas nauczyłeś, i za Twoje prawa, które pozwoliłeś nam poznać, i za życie, życzliwość i łaskę, których nam udzieliłeś. I za spożywanie pokarmu, którym żywisz i utrzymujesz nas zawsze, każdego dnia i w każdym czasie, i w każdej godzinie.

Za wszystko, Haszem, nasz Boże, dziękujemy Ci i błogosławimy Ciebie. Niech będzie błogosławione Twoje Imię ustami wszystkiego, co żyje, zawsze i na wieki. Jak jest napisane: „Zjesz i nasycisz się, i będziesz błogosławił Haszem – twojego Boga, za ziemię dobrą, którą ci dał”. Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, za tę ziemię i za pożywienie. Wszyscy: Amen

Zmiłuj się, Haszem, nasz Boże, nad Jisraelem – Twoim ludem i nad Jerozolimą – Twoim miastem, i nad Syjonem – siedzibą Twojej chwały, i nad królestwem domu Dawida – Twojego pomazańca, i nad Domem wielkim i świętym, w którym wzywane jest Twoje Imię. Boże nasz, Ojciec nasz – bądź naszym Pasterzem, karm nas, utrzymuj nas i podtrzymuj nas, i daj nam wytchnienie. I uwolnij nas, Haszem, nasz Boże, prędko, od wszystkich naszych udręk. I nie dopuść, żebyśmy potrzebowali, Haszem, nasz Boże, ani podarków [od] ludzi, ani pożyczki od

nich, lecz wyłącznie [darów] z Twojej ręki – przepelnionej, otwartej, świętej i szczodrej, abyśmy nie byli zawstydzeni i nie [doznali] wstydu na wieki.

[w Szabat dodaje się: „ Zechciej nas wesprzeć, Haszem, Boże nasz, przykazaniami Twoimi i przykazaniem o Dniu Siodmym – Szabacie wielkim i świętym. Bo dzień ten jest wielki i święty dla Ciebie – bu spocząć w nim i zaznać odpoczynku w nim – w miłości, według przykazania Twojej woli. Zechciej dać nam wytchnienie, Haszem, Boże nasz, by w dniu naszego odpoczynku nie było niedoli, smutku i wzdychania. Pozwól nam zobaczyć, Haszem, Boże nasz – pocieszenie Syjonu – miasta Twojego i odbudowę Jerozolimy – miasta Twojego świętego. Bo Ty jesteś Panem Zbawienia I Panem Pocieszenia.]

(fragment wygłaszany jedynie w Pesach):

Boże nasz i Boże naszych ojców, niech się wzniesie i niech przybędzie, i dosięgnie i zjawi się, i będzie przyjęte i wysłuchane, i rozważone i zapamiętane: pamięć o nas i wzgląd na nas, i pamięć o naszych ojcach i pamięć o Masziachu, synu Dawida, Twojego sługi, i pamięć o Jerozolimie – mieście Twojej świętości i pamięć o całym Twoim ludzie – Domu Jisraela – przed Tobą. Dla ocalenia, dla dobra, dla życzliwości, dla łaskawości, dla miłosierdzia, dla życia i dla pokoju w tym dniu Święta Pesach. Pamiętaj o nas, Haszem, nasz Boże, w [dniu tym], ku [naszemu] dobru. Wymień nas w tym dniu w błogosławieństwie i wybaw nas w [tym dniu], abyśmy żyli. [Wypowiadając] słowo zbawienia i miłosierdzia – zlituj się, okaż łaskę, zmiłuj się nad nami i wybaw nas, bo ku Tobie oczy nasze [są zwrócone], bo jesteś Bogiem łaskawym i miłosiernym.

I odbuduj Jerozolimę, miasto święte, szybko i za dni naszych. Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, który [przez Swe miłosierdzie] wznosi Jerozolimę. Amen. Wszyscy: Amen

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król Świata, Bóg, nasz Ojciec, nasz Król, nasz Wszechpotężny, nasz Stwórca, nasz Wybawca, kształtujący nas. Święty nasz; Święty Jaakowa, nasz Pasterz; Pasterz Jisraela, Król dobry i czyniący dobro wszystkiemu; który każdego dnia – czynił dobro, czyni dobro i będzie czynił nam dobro; wyświadczał dobrodziejstwa, wyświadcza dobrodziejstwa i będzie wyświadczał dobrodziejstwa nam na wieki; przez życzliwość, łaskawość, miłosierdzie, wytchnienie, ratunek, powodzenie, błogosławieństwo, zbawienie, pocieszenie, utrzymywanie i wspieranie, i miłosierdzie, i życie, i pokój, i wszystko co dobre; a wszelkiego dobra na wieki – oby nas nie pozbawił. Wszyscy: Amen

Miłosierny – niech króluje nad nami na wieki. Miłosierny – niech będzie błogosławiony w niebie i na ziemi. Miłosierny – niech będzie wychwalany przez wszystkie pokolenia i wysławiany przez nas na wieki i na zawsze i poważany przez nas na wieki wieków.

Miłosierny – niech zachowa nas w [Swojej] chwale. Miłosierny – niech złamie jarzmo [na] naszych szyjach i poprowadzi nas wyprostowanych do naszego kraju. Miłosierny – niech ześle nam błogosławieństwo obfite dla tego domu i tego stołu, z którego jedliśmy.

Miłosierny – niech ześle nam Proroka Elijahu, niech będzie pamiętany dla dobra, [który] ogłosi nam wieści dobre, zbawienne i pocieszające.

[Pan lub pani domu mówi: **Miłosierny – niech pobłogosławi mnie (moją żonę/ mojego męża) (i moje dzieci) i wszystko, co mam.**]

[Gość mówi: **Miłosierny – niech pobłogosławi (ojca mojego, nauczyciela mojego) , gospodarza tego domu, (matkę moją, nauczycielkę moją) gospodynię tego domu, ich i ich dom, ich dzieci i wszystko, co mają]**

Wszyscy kontynuują: **Nas i wszystko, co mamy, jak byli błogosławieni nasi ojcowie, Awraham, Jicchak i Jaakow we wszystkim, ze wszystkiego, wszystkim, tak niech pobłogosławi nas wszystkich razem błogosławieństwem pełnym. I powiedzmy: Amen.**

Oby uznano na wysokościach zasługę ich i naszą, dla strzeżenia pokoju. [Obyśmy] otrzymali błogosławieństwo od Haszem i sprawiedliwość od Boga, naszego Zbawcy, i [obyśmy] znaleźli życzliwość i uznanie u Boga i u ludzi.

[W Szabat dodaje się: „**Miłosierny – niech da nam w dziedzictwie dzień, który całkowicie będzie Szabatem i odpoczynkiem na życie wieczne**”.]

Miłosierny – aby dał nam w dziedzictwie dzień, który cały jest dobry.

Miłosierny – niech [sprawi], żebyśmy zasłużyli na czasy Masziacha i na życie w Przyszłym Świecie.

Wieża zwycięstw Swojego króla, okazujący łaskę Swojemu pomazańcowi – Dawidowi i potomstwu jego na wieki. Ten, który czyni pokój na wysokościach, oby uczynił pokój dla nas i dla całego Jisraela. I powiedzmy: Amen.

Bójcie się, Haszem, święci Jego, bo niczego nie brak tym, którzy się Go boją. Lwięta cierpią niedostatek i głodują, ale szukającym Haszem nie brakuje żadnego dobra. Chwalcie Haszem, bo jest dobry, bo Jego dobroć [trwa] na wieki. Otwierasz Swoją mądrość i sycisz pragnienia wszystkiego, co żyje. Błogosławiony człowiek, który zaufa Haszem, i Haszem będzie jego ufnością. Byłem młody i zestarzałem się, a nie widziałem, [żeby] sprawiedliwy był opuszczony, a potomstwo jego zebrało o chleb. Haszem da siłę Swojemu ludowi, Haszem pobłogosławi Swój naród pokojem.

Następnie wszyscy odmawiają błogosławieństwo *Borei pri hagafen* po czym wypijają wino (Trzeci Kielich) opierając się na lewym boku.

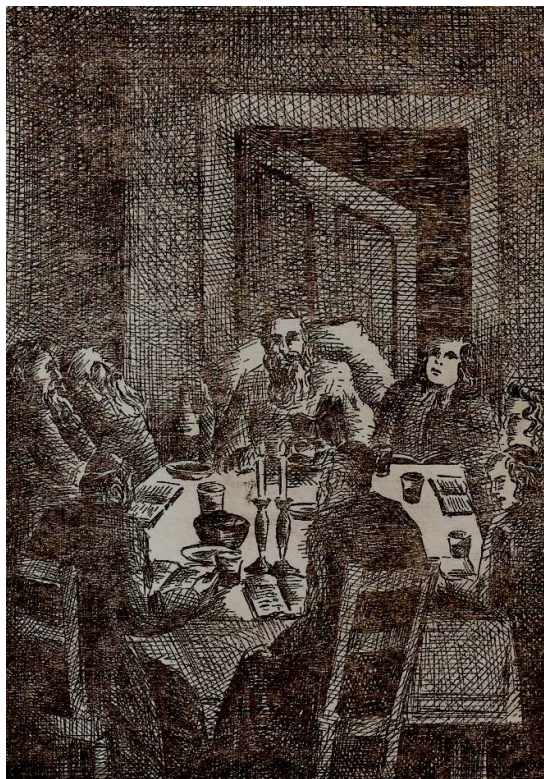
Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, Stwórca owocu winorośli.

Po wypiciu wina otwiera się drzwi (najczęściej robią to dzieci) i odczytuje słowa:

Wylej gniew Twój na ludy, które Cię nie uznają, na królestwa, które nie wzywają Twojego Imienia. Bowiem pożarli Jaakowa i spustoszyli jego siedzibę. Wylej na nich Twoje oburzenie, niech ich ogarnie ogień Twojego gniewu! Ścigaj ich Twoim gniewem i zetrzyj ich spod nieba, Haszem

[Drzwi otwiera się, aby dać dowód, że jest to *lejl szimurim* – noc specjalnej opieki Boga. Otwierając drzwi w symboliczny sposób zapraszamy też proroka Elijahu (Eliasa), którego przyjście będzie znakiem, że Mesjasz jest już blisko. Okazujemy także w ten sposób naszą ufność w opiekę Boga, szczególną w czasie Pesach.

1. Kielich Elijahu nie powinien być podnoszony ani nie wolno z niego pić. Po Sederze wino z niego wlewamy z powrotem do butelki.
2. Istnieje zwyczaj pozostawiania jednego pustego krzesła przy stole, jako „krzesła proroka Elijahu”. Podobnie jak kielich, powinno być to najdostojniejsze krzesło w domu.]

Halel - Hymny

[*Halel* (hymny) pojawiają się w dwu odślonach. Psalmi 113. i 114. wygłaszane są przed wieczerzą, pozostałe – do 118. po *Birkat hamazon*. Nie ma błogosławieństwa zwykle wygłaszanego w takiej sytuacji. Także zawieszony jest obowiązek stania w czasie czytania. *Halel* odczytuje się na siedząco.]

Zamyka się drzwi, nalewa się Czwarty Kielich Wina i wszyscy mówią:

Nie nam, Haszem, nie nam, lecz Twemu Imieniu daj chwałę za Twoją dobroć i wierność! Dlaczego mają mówić narody: 'Gdzież jest ich Bóg?' Nasz Bóg jest w niebie i czyni wszystko, co zechce. Ich bożki to srebro i złoto - dzieła rąk ludzkich. Mają usta, a nie mówią; mają oczy, a nie widzą. Mają uszy, a nie słyszą; mają nozdrza, ale nie czują zapachu. Mają ręce, lecz nie mają w nich czucia; nogi mają, ale nie mogą nimi poruszyć, a gardłem swoim nie wydają głosu. Do nich są podobni ci, którzy je robią, i każdy, który im ufa. Jisrael pokłada ufność w Haszem, On jest pomocą i tarczą. Domu Aharona - zaufaj Haszem, On jest pomocą i tarczą. Bojący się Haszem, ufajcie Haszem, On jest pomocą i tarczą.

Haszem o nas pamięta i błogosławi; błogosławi domowi Jisraela, błogosławi domowi Aharona; błogosławi bojącym się Haszem, zarówno małym jak i wielkim! Niech Haszem was rozmnoży,

was i synów waszych! Błogosławieni jesteście przez Haszem, który stworzył niebo i ziemię. Niebo jest niebem Haszem, synom ludzkim zaś dał ziemię. To nie umarli chwala Pana i nikt z tych, którzy spoczywają w grobie. To my błogosławmy Boga, teraz i na wieki. Chwalcie Haszem!

Miłuję Haszem, bowiem usłyszał głos moich modlitw, bo wysłuchał mnie w dniu, w którym wołałem. Przez całe życie będę go wzywał. Oplotły mnie więzy śmierci, schwytały mnie pęta otchłani, popadłem w nieszczęście i rozpacz. Ale wezwałem Haszem: O, Haszem, ratuj moją duszę! Haszem jest łaskawy i sprawiedliwy. Nasz Bóg jest miłosierny. Haszem strzeże ludzi prostych. Byłem bezsilny, a On mnie wybawił. Powróć, moja duszo, do swego spokoju, bo Bóg okazał dobroć. Ocalił bowiem moje życie od śmierci, moje oczy - od łez, moje nogi - od upadku. Będę kroczył przed Bogiem w krainie żywych. Ufam, nawet gdy mówię: 'Podlegam wielkiemu cierpieniu'. Nawet, gdy powiedziałem w swym przygnębieniu: 'Każdy człowiek kłamie!'

Jak odplączę Haszem za wszelkie dobro, które mi wyświadczył? Podniosę kielich zbawienia i wezwę Imienia Haszem. Moje śluby, złożone Haszem, wypełnię przed całym Jego ludem. Drogocenną jest w oczach Haszem śmierć pobożnych. O, Haszem, jestem Twoim sługą, synem Twojej służebnicy: Ty uwolniłeś mnie z kajdan. Tobie złożę ofiarę dziękczynną i wezwę Imienia Haszem. Moje śluby, złożone Haszem, wypełnię przed całym Jego ludem, na dziedzińcach domu Świątyni Haszem, pośrodku ciebie, o Jerozolimo! Haleluja!

Chwalcie Haszem, wszystkie narody, wysławiajcie Go, wszystkie ludy, bo potężna Jego łaskawość nad nami, a wierność Haszem trwa na wieki. Chwalcie Haszem!

Dziękujcie Haszem, bo jest dobry, bo Jego dobroć trwa na wieki. Niech głosi dom Jisraela: Jego dobroć jest wieczna. Niech głosi dom Aharona: Jego dobroć jest wieczna. Niech głoszą bojący się Haszem: Jego dobroć jest wieczna.

Wołałem z pogńębienia do Boga! I wysłuchał i wyprowadził mnie na wolność. Haszem jest ze mną, nie lękam się: cóż może uczynić mi człowiek? Haszem jest ze mną, w tych, którzy mi pomagają, więc mogę patrzeć w oczy moim wrogom. Lepiej ufać Haszem, niż pokładać ufność w człowieku. Lepiej ufać Haszem, niż pokładać ufność w możnych. Osaczyły mnie wszystkie narody, lecz pokonałem je w Imię Haszem. Osaczyły mnie w krąg jak pszczoły, zgasły jak ogień płonących cierni. W Imię Haszem je pokonałem. Popchnięto mnie, bym upadł, lecz Haszem mi dopomógł. Bóg moją mocą i pieśnią, moim Zbawcą. Odgłosy radości i wybawienia w namiotach ludzi sprawiedliwych: Prawica Haszem okazuje moc, prawica Haszem wysoko wzniesiona, prawica Haszem okazuje moc! Nie umrę, a będę żył i głosił dzieła Boga. Mocno mnie Bóg ukarał, ale nie wydał mnie na śmierć. Otwórzcie mi wrota sprawiedliwości: chcę wejść i dziękować Bogu! Oto jest brama Haszem, przez nią wejda sprawiedliwi.

Każde zdanie zapisane poniżej kursywą wypowiadamy dwukrotnie: *Dziękuję, że mnie wystuchałeś i stałeś się moim zbawieniem. Kamień odrzucony przez budujących stał się kamieniem węgielnym. To dzieło Haszem: cudem jest w naszych oczach. Oto dzień, który uczynił Haszem: cieszymy się nim i weselmy! O, Haszem, sprowadź wybawienie! O, Haszem, sprowadź dobro!*

Błogosławiony, kto przybywa w Imię Haszem - błogosławimy go w Świątyni Haszem! Haszem jest Bogiem, On nas oświeci - przywiążcie ofiarę świąteczną do narożników ołtarza. Jesteś moim Bogiem, pragnę Ci dziękować: pragnę Cię, Mój Boże, wywyższać! Dziękujcie Haszem, bo jest dobry, bo Jego dobroć trwa na wieki!

Niech wychwalają Cię, Haszem, Boże nasz, wszystkie twoje stworzenia. A Twoi pobożni, sprawiedliwi, spełniający Twoją wolę i cały Twój lud – Dom Jisraela nich radosną pieśnią dziękuje, chwali, błogosławi, wysławia, uwielbia, wywyższa, uświętnia i oddaje hołd i ogłasza święte panowanie Twojego Imienia, Królu nasz. Dobrze jest Tobie dziękować i dobrze jest śpiewać chwałę Twojego Imienia, bo od wieków i na wieki jesteś Bogiem.

Wychwalajcie, Haszem, bo jest dobry, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Wychwalajcie Boga nad bogami, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Wychwalajcie Pana nad panami, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Tego, który sam wielkie cuda czyni, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Tego, który w swej mądrości uczynił niebios, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Tego, który rozpostarł ziemię nad wodami, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Tego, który uczynił wielkie światła, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Słońce, aby władało za dnia, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Księżyc i gwiazdy, by władały nad nocą, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Tego, który pobił Egipt w jego pierworodnych, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Wyprowadził Jisraela spośród nich, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Ręką silną, wyciągniętym ramieniem, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Morze Czerwone rozdzielił na części, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

I przeprowadził jego środkiem Jisraela, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Faraona i jego wojska strącił w Morze Czerwone, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Prowadził swój lud przez pustynię, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Pobił wielkich królów, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Zabił królów potężnych, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Sichona, króla Amorytów, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

I Oga, króla Baszanu, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Ziemię ich dał w dziedzictwo, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

W dziedzictwo Jisraelowi, słudze swemu, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Pamiętał o nas w naszym poniżeniu, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Wybawił nas od naszych wrogów, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Daje pokarm wszelkiemu stworzeniu, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie..

Dziękujcie Bogu niebios, bo trwa wiecznie Jego miłosierdzie.

Dusza każdej żywej istoty niech błogosławi Twoje imię, Haszem, Boże nasz. I niech duch każdego stworzenia wychwala i wynosi pamięć o Tobie, nasz Królu, na wieki. Od wieków i na wieki Tyś jest Bogiem i poza Tobą nie mamy innego Króla, Oswobodziciela i Zbawcy, uwalniającego i ocalającego, żywiącego i współczującego w każdym czasie troski i cierpienia. Nie mamy Króla prócz Ciebie, Boże początku i końca, Boże wszystkich istot, Panie wszystkich pokoleń, uwielbiany mnóstwem pieśni pochwalnych, który kierujesz swoim wszechświatem łaskawie, a swymi stworzeniami ze współczuciem. Wiekuisty nie drzemie ani nie śpi. To On budzi śpiących i przywraca świadomość pogrążonym we śnie, niemym przywraca mowę, rozwiązuje spętanych, podtrzymuje upadających, wzmacnia uginających się. Tobie jedynie składamy podziękowanie. Choćby pieśni w naszych ustach były niewyczerpane jak morze, a nasze języki radosne w śpiewie bez końca jak morskie fale, a nasze wargi głosiły chwałę rozciągając ją po horyzont, a nasze oczy jaśniały jak słońce i księżyc, a nasze ręce wznosiły się ku niebu wysoko jak lecące orły, a nasze nogi były szybkie jak u łani – ciągle nie potrafilibyśmy wyrazić naszej wdzięczności Tobie, Haszem, Boże nasz i naszych ojców, i błogosławić Imienia Twego nawet za jedno z tysiąca tysięcy i miliona milionów dobrodziejstw, które uczyniłeś naszym przodkom i nam.

Wyprowadziłeś nas z Egiptu, o Haszem, nasz Boże, i ocaliłeś nas z domu niewoli, karmiłeś nas w czasie głodu i zapewniałeś nam sytość, ocaliłeś nas przed mieczem i pozwoliłeś uciec przed zarazą, uchroniłeś przed długimi i niebezpiecznymi chorobami. Dotąd wspomaga nas Twoje miłosierdzie i nie opuszczają nas Twoje łaski, i tak, Haszem, nasz Boże, nie opuszczaj nas nigdy. Dlatego ciała, którymi nas obdarzyłeś, dusza i oddech, które tchnąłeś w nasze nozdrza i język, który umieściłeś w naszych ustach – niechaj dziękują i błogosławią, i wychwalają, i wysławiają, wynoszą, wielbią i uświęcają, i ogłaszają Twoje panowanie, Królu nasz.

Tobie bowiem wszystkie usta będą składać dziękczynienie, Tobie - wszystkie języki składać ślubowania, przed Tobą – wszystkie kolana będą się zginać, Tobie wszyscy się pokłonią, przed Tobą we wszystkich sercach będzie bojaźń, Twojemu Imieniu wnętrzości będą wznosić pieśń, bo jest napisane: ‘Całe moje ciało, wszystkie moje kości zawołają: Haszem, któż dorówna Tobie! W ratowaniu słabego przed silnym, wyzyskiwanego biedaka przed bogatym wyzyskującym’ Któż Tobie jest podobny, któż Tobie równy, któż z Tobą może się porównywać, Boże potężny, ogromny, najwyższy i straszny, władający niebem i ziemią!? Będziemy Ciebie chwalić, wysławiać, wywyższać i błogosławić Twoje Święte Imię, bo jest

napisane: „Psalm Dawidowy: Błogosław, duszo moja, Haszem, a wszystkie wnętrzości moje – Jego Święte Imię”.

Boże wszechmogący Twoją Mocą, potężny na wieki chwałą Twojego Imienia, wspaniały Twoimi wspaniałymi czynami, Królu zasiadający na wyniosłym, majestatycznym tronie!

On wiecznie zasiada na wysokościach, święte jest Jego Imię. Napisane jest: ‘Wyśpiewujcie, sprawiedliwi, chwałą Haszem, bo prawym przystoi Go wielbić’

Niech Cię chwałą usta prawych, niech Cię błogosławią słowa sprawiedliwych, niech Cię wywyższa mowa pobożnych, niech Twoją świętość głoszą świątobliwi!

W zgromadzeniach tysięcy i tysięcy Twojego ludu, Domu Jisraela, Twoje Imię niech będzie wysławiane radosnym śpiewem, Królu nasz, w każdym z pokoleń. Bo jest powinnością wszystkich istot – Tobie, Haszem, Boże nasz i naszych ojców, zanosić dziękczynienie, Ciebie wysławiać, wychwalać, czcić, wynosić, wielbić, błogosławić, wywyższać i uwielbiać według wszystkich słów pieśni Dawida, syna Jiszaja, Twojego sługi i pomazańca.

Niech będzie wychwalane twoje Imię na wieki, Królu nasz, Boże, władco wielki i święty – w niebie i na ziemi. Bo Tobie przystoją, Haszem, Boże nasz i naszych ojców, pieśń i chwała, hymn i śpiew, potęga i władza, zwycięstwo, wszechmoc, sława i świetność, świętość i godność królewska, błogosławienie i dziękczynienie teraz i na wieki. Bądź pochwalony Ty, Haszem, Królu wielki, wychwalany, Boże dziękczynień, Panie wszechcudów, który upodobałeś sobie pieśni chwały, wszechmogący Królu, ożywiający światy.

Każdy wypowiada błogosławieństwo nad winem *Borei pri hagafen*:

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, Stwórco owocu winorośli

I wypija Czwarty Kielich Wina, opierając się na lewym boku. Ma to nastąpić przed halachicznym środkiem nocy (w praktyce: przed północą). Powinno się wypić całą zawartość kielicha. Po wypiciu wina (w ilości jednego *rewiit*) odmawia błogosławieństwo *Bracha acharona* (błogosławieństwo końcowe):

Błogosławiony jesteś Ty, Haszem, nasz Bóg, Król świata, za winorośl i za owoc winorośli. I za plon pola i za ziemię upragnioną, dobrą i rozległą, którą upodobałeś sobie i dałeś w dziedzictwie ojcom naszym, by jedli z jej owoców i sycili się jej dobrem. Zmiłuj się, Haszem, Boże nasz, nad Jisraelem – ludem Twoim i nad Jerozolimą – miastem Twoim, i nad Syjonem – siedzibą chwały Twojej, i nad ołtarzem Twoim, i nad Świątynią Twoją. I odbuduj Jerozolimę – miasto święte, szybko, za dni naszych. Wprowadź nas do niej i uraduj nas jej odbudową, abyśmy jedli z jej owoców i nasycili się jej dobrem. I będziemy Cię błogosławić za nią, w świętości i w czystości. (W Szabat dodaje się my w tym miejscu słowa: „Zechciej wzmocnić nas w tym dniu Szabatu”). Uraduj nas w tym dniu Święta Pesach. Bo Ty, Haszem, jesteś dobry i czyniący dobro dla wszystkich. Dziękujemy Ci za ziemię i za owoc winorośli. Błogosławiony jesteś Ty – Haszem, nasz Bóg, Król świata, za ziemię i za owoc winorośli.

Nirca – Akceptacja

Spełniony jest porządek Pesachu według przepisów i zwyczajów. Tak jak zasłużyliśmy, aby go wypełnić, obyśmy zasłużyli sprawować go w przyszłości. Najczystszy, mieszkający na wysokości, podnieś zgromadzenie, którego nie da się policzyć, z nicości. Poprowadź wkrótce pędy z pnia, który zasadziłeś - zbawionych, z radosnym śpiewem, na Syjon. *Leszana haba biruszalaim. W przyszłym roku - w Jerozolimie!*

[Słowa te wypowiadają także ci, którzy obchodzą Pesach w Jerozolimie, dodając „odbudowanej”, ponieważ nie chodzi tu wyłącznie o Jerozolimę w sensie geograficznym, ale - przede wszystkim – duchowym. Historia Żydów to dzieje wędrówki z Egiptu do Jerozolimy. Odległość pomiędzy tymi dwoma miejscami na Ziemi przebiega także w wymiarze duchowym, a nie tylko geograficznym. Egipt po hebrajsku to *Micraim*, co oznacza „ograniczenie, utrudnienie, przeszkodę”. Symbolizuje duszę ludzką uwięzioną wciąż w ograniczeniach, jakim może podlegać człowiek. Jerozolima oznacza natomiast "miasto pokoju". Pokoju pomiędzy ludźmi, ale także pokoju duchowego. Nazwy te określają więc symboliczne przeciwieństwo pomiędzy niewolą a wolnością. Nikt nie dotarł jeszcze w pełni do prawdziwej, czyli duchowej Jerozolimy. Wszyscy jesteśmy w drodze z Micraim do "miasta pokoju". Dlatego "Na przyszły rok w Jerozolimie" (*Leszana haba biruszalaim*) ma głęboki sens, niezależnie, czy wypowiada się te słowa w Jerozolimie, Nowym Jorku, czy w Kutnie. I czasami mieszkając w Kutnie jest się bliżej Jerozolimy, niż mieszkając w odległości kilometra od Starego Miasta. Ludzie obchodzący święto Pesach w Jerozolimie dodają często na koniec Sederu "w Jerozolimie odbudowanej" mając na myśli przede wszystkim odbudowę Świątyni, ale także odbudowę wartości, które symbolizuje to miasto.]

[Jest tradycją kontynuowanie Sederu recytacjami (lub odśpiewaniem) pieśni i poematów (*pijutim*), po oficjalnym zakończeniu, które stanowi *nirca*. Podczas Sederu pierwszej i drugiej nocy Pesach recytuje się wczesnośredniowieczne poematy liturgiczne. Pierwszy ułożył na przełomie VI i VII wieku n.e. poeta Yannai, autorem drugiego jest Eleazar Kalir, prawdopodobnie jego uczeń.]

Pierwszej nocy wypowiada się:

To wszystko działo się w nocy

Bo wielu cudów dokonałeś w nocy

Sprawiedliwemu triumf dałeś w nocy

Gdy on rozdzielił swoje wojska w nocy

To wszystko działo się w nocy.

Królowi Geraru zagroziłeś w nocy

Labana strachem pokarałeś w nocy

Israel z aniołem potykał się w nocy

To wszystko działo się w nocy

Egipskich pierworodnych poraziłeś w nocy

Zniknęły ich zastępy w samym środku nocy

Moc Charoszetu starłeś pod gwiazdami nocy

To wszystko działo się w nocy

Bluzniercę przeciw Jeruzalem pokonałeś w nocy

Posąg Bela runął wraz z cokołem w nocy

Danielowi sekret widzenia objawiłeś w nocy

To wszystko działo się w nocy

Pijącego z naczyń świętych ukarałeś w nocy

Daniela od lwów ocaliłeś w nocy

Agagita Haman listy pisał w nocy

To wszystko działo się w nocy

Zginął, bo zabrałeś sen królowi w nocy

Depcz tłocznię dla patrzących końca nocy

By zakrzyknęli: już jest świt po nocy

To wszystko działo się w nocy

Przybliż już czas bez dnia i bez nocy
Boś Panem jest zarówno dnia jak i nocy

Straże w mieście twym postaw za dnia jak i w nocy
To wszystko działo się w nocy

Drugiej nocy wypowiada się poniższy poemat:

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

Potęę Swoich cudów objawiłeś - w Pesach

I ponad wszystkie święta postawiłeś – Pesach

Mężowi Wschodu północ objawiłeś – w Pesach

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

Do drzwi mu zapukałeś o południu – w Pesach

Twych aniołów świetlistych nakarmił macą – w Pesach

Ku stadom pobiegł, zapowiedzi ofiary – w Pesach

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

Sodomitów swym gniewem w ogniu spaliłeś - w Pesach

Jedyny ocalały Lot upiekł macę – w Pesach

Miasta Mof i Nof zmiotłeś przechodząc tam – w Pesach

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

Egipskich pierworodnych zgładziłeś, Boże – w Pesach

I tylko swych pierworodnych ominałeś – w Pesach

Krew ofiarna wstrzymała niszczyciela –w Pesach

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

Miasto warowne Jerycho zdobyte jest – w Pesach

Sen o placku Omeru zgładził Midian – w Pesach

Książęta Pul i Lud w ogniu spłonęli – w Pesach

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

Pozostał dzień jeszcze w Nob zanim nadszedł – Pesach

Ręka zapisywała zniszczenie Cul – w Pesach

Zapalono lampy i nakryto stół – w Pesach

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

Estera lud zebrała na post trzydniowy – w Pesach

Niegodziwca wysoko powiesiłeś – w Pesach

Dwie klęski naraz sprowadzisz na Ucit – w Pesach

Siłę i moc Swej prawicy ukazesz - w Pesach

A więc głóście: „Oto ofiara pesachowa”

***

Tylko Jemu należy się chwała. Tylko Jemu należy się cześć.

Potężny w królowaniu. Jedyny w dziełach. Jego zastępy mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należna chwała i cześć.

Doskonały w królowaniu. Jedyny w chwale. Jego wierni mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należna chwała i cześć.

Sprawiedliwy w królowaniu. Jedyny w sprawiedliwości. Jego książęta mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należna chwała i cześć.

Jedyny w królowaniu. Jedyny Potężny. Jego mędrcy mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należna chwała i cześć.

Najwznioślejszy w królowaniu. Jedyny Straszliwy. Zgromadzeni przy Nim mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należna chwała i cześć.

Łaskawy w królowaniu. Jedyne Wykupiciel. Jego sprawiedliwi mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należą chwała i cześć.

Święty w królowaniu. Jedyne w miłosierdziu. Jego anioły mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należą chwała i cześć.

Silny w królowaniu. Jedyne Podtrzymujący. Jego doskonali mówią Mu: Twoje i jedynie Twoje, Twoje wyłącznie i tylko Twoje – Twoje, Haszem, królowanie. Bo Jemu należą chwała i cześć.

***

On Mocarny. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

On Doskonały. Wspaniały. Wywyższony. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

On Chwalebny. Odwieczny. Sprawiedliwy. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

On Dostojny. Czysty. Jedyne. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

On Potężny. Wszystkowiedzący. Królewski. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

On Wielki. Wszechmocny. Ogromny. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

On Wykupicielem. Sprawiedliwy. Święty. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

On Miłosierny. Wszechpotężny. Stanowczy. Odbuduje Swoją Świątynię wkrótce.

Już zaraz, już zaraz, już za naszych dni. Już wkrótce. Boże odbuduj, Boże odbuduj, odbuduj Swą Świątynię już!

[Powyższy hymn powstał najprawdopodobniej w XV wieku. Pierwszy raz pojawił się w Hagadzie Gershona Kohena w roku 1526]

Sefirat ha-Omer - liczenie omeru

W drugi wieczór sederowy (16 nisan) w rozpoczyna się liczenie omeru.

Błogosławiony jesteś Ty – Haszem, nasz Bóg, Król Świata, który uświęciłeś nas swoimi przykazaniami i nakazałeś nam liczenie omeru.

Dzisiaj jest pierwszy dzień Omeru.

Oby było Twoją wolą, Haszem, nasz Boże i Boże naszych ojców, aby była odbudowana Świątynia prędko za naszych dni. I daj nam udział w twojej Torze. Tam będziemy Ci służyć w bojaźni jak za dawnych dni i lat.

[Co to jest omer?]

Słowo *omer* ma co najmniej trzy znaczenia: po pierwsze, oznacza *snop*; po drugie, jest to miara produktów sypkich (np. ziarna), która równa jest objętości około 43 jajek. Nazwa ta oznacza też ofiarę (oddanie) ze zboża, składaną w czasach Świątyni. W drugi dzień Pesach składano ofiarę hołdowniczą ze zmielonego jęczmienia, w ilości właśnie jednego omeru. Pierwszy snop z wiosennych zbiorów przynoszony był do Świątyni, ziarno było mielone i jeden omer mąki jęczmiennej był mieszany z olejem i kadzidłem "na zapach kojący dla Boga" (Wajikra 23:13)

Co to jest "liczenie omeru"?

"Liczenie omeru" oznacza odliczanie 49 dni pomiędzy drugim dniem Pesach a świętem Szawuot (od Wyjścia z Egiptu do otrzymania Tory). Szawuot jest więc świętem powiązaniem ze złożeniem ofiary omer. Jest pięćdziesiątym dniem od tego momentu, czyli pierwszym dniem po 49 dniach odliczania omeru (*sefirat ha-Omer*).

"Od dnia przypadającego po pierwszym dniu Pesach, w dniu, kiedy przyniesiecie omer na zakołysanie, będziecie liczyć dla siebie siedem pełnych tygodni" (Wajikra 23:15). W okresie tych 49 dni, podczas wieczornej modlitwy wypowiedane jest specjalne błogosławieństwo i formuła odliczenia kolejnego dnia - i to właśnie stanowi "liczenie omeru".

Podczas gdy w drugi dzień Pesach składano ofiarowanie z jęczmienia, w święto Szawuot ofiarowanie było z nowego zbioru pszenicy.]

***

Jeden! Jeden jest...?

Jeden jest Bóg we wszechświecie.

Dwa! Dwie są...?

Dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Trzy! Trzech jest...?

Trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Cztery! Cztery są...?

Cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Pięć! Pięć jest...?

Pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Sześć! Sześć jest...?

Sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Siedem! Siedem jest...?

Siedem jest dni tygodnia, sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Osiem! Osiem jest...?

Osiem jest dni odliczanych do obrzezania, siedem jest dni tygodnia, sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Dziewięć! Dziewięć jest...?

Dziewięć jest miesięcy ciąży, osiem jest dni odliczanych do obrzezania, siedem jest dni tygodnia, sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Dziesięć! Dziesięć jest...?

Dziesięć jest Przykazań, dziewięć jest miesięcy ciąży, osiem jest dni odliczanych do obrzezania, siedem jest dni tygodnia, sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Jedenaście! Jedenaście jest...?

Jedenaście jest gwiazd, które Józef widział we śnie, dziesięć jest Przykazań, dziewięć jest miesięcy ciąży, osiem jest dni odliczanych do obrzezania, siedem jest dni tygodnia, sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Dwanaście! Dwanaście jest...?

Dwanaście jest plemion Izraela, jedenaście jest gwiazd, które Józef widział we śnie, dziesięć jest Przykazań, dziewięć jest miesięcy ciąży, osiem jest dni odliczanych do obrzezania, siedem jest dni tygodnia, sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie.

Trzynaście! Trzynaście jest...?

Trzynaście jest Boskich przymiotów, dwanaście jest plemion Izraela, jedenaście jest gwiazd, które Józef widział we śnie, dziesięć jest Przykazań, dziewięć jest miesięcy ciąży, osiem jest dni odliczanych do obrzezania, siedem jest dni tygodnia, sześć jest ksiąg Miszny, pięć jest ksiąg Tory, cztery są nasze Pramatki, trzech jest naszych Praojców, dwie są tablice z Przykazaniami, jeden jest Bóg we wszechświecie

***

Jedno kozłę, jedno kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł kot. I zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł pies. I zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł kij. I zabił psa, który zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł ogień. I spalił kij, który zabił psa, który zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadeszła woda. I ugasiła ogień, który spalił kij, który zabił psa, który zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł wół. I wypił wodę, która ugasiła ogień, który spalił kij, który zabił psa, który zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł rzeźnik. I zarznął wołu, który wypił wodę, która ugasiła ogień, który spalił kij, który zabił psa, który zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł anioł śmierci. I zabił rzeźnika, który zarznął wołu, który wypił wodę, która ugasiła ogień, który spalił kij, który zabił psa, który zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

I nadszedł Najświętszy, niech będzie błogosławiony i zabił anioła śmierci, który zabił rzeźnika, który zarznął wołu, który wypił wodę, która ugasiła ogień, który spalił kij, który zabił psa, który zabił kota, który zjadł kozłę, które za dwa zuży kupił ojciec mój. Jedno kozłę, jedno kozłę.

[Powyższy poemat oryginalnie napisany prostym językiem aramejskim powstał najprawdopodobniej w XV wieku. Jest on interpretowany najczęściej alegorycznie jako prezentacja losów Jisraela. Kozłátko reprezentuje Jisrael. Dwa *zuzim* to Tablice Przymierza. Według innych interpretacji to Mosze i Aharon. Kot to – według niektórych interpretacji - alegoria Asyrii, pies – Babilonii, kij – Persji, ogień – Macedonii, woda – Rzymu, wół – Saracenów, rzeźnik – krzyżowców, anioł śmierci – Turków.]

I tu kończy się Hagada, ale dobrze jest kontynuować rozmowy o Wyjściu z Egiptu jak najdłużej. Według mędrców, powstrzymywanie się od snu w tę noc jest dobrym sposobem na postrzeganie siebie samego, jakby się samemu wyszło z Egiptu, bo nikt z wychodzących nie spał tamtej nocy.

Na naszej stronie internetowej www.the614thcs.com czytelnicy otrzymują odpowiedzi na swoje pytania:

W jakim sensie Pesach jest świętem wolności?

Na dwóch poziomach: historycznym i duchowym. W sensie historycznym Pesach upamiętnia uwolnienie Izraelitów z niewoli egipskiej. Egipt - najpotężniejsze państwo tamtego okresu starożytności (około 3250 lat temu) musiało pogodzić się z faktem, że - dzięki interwencji Boga - upokarzani, wykorzystywani, pozbawieni praw nędzarze uzyskali wolność. W sensie duchowym Pesach jest świętem wolności, bo po 49 dniach wędrówki przez pustynię Izraelici otrzymali Torę, a w niej system moralny i etyczny składający się z nakazów i zakazów, które uczyniły ich naprawdę wolnymi. Bowiem wolność nie jest wcale wtedy, gdy nieograniczone jest nasze prawo do robienia tego, co się chce. Tak myślą niewolnicy - niedostrzegający, że rozumiana w ten sposób wolność jest tylko zaspokajaniem egoizmu, że jest zawsze jednoznaczna z czyjąś krzywdą. Wolność jest to stan, w którym nikt nie ogranicza naszego prawa do robienia tego, co słuszne. Wolność jest wtedy, gdy nikt nie zabrania człowiekowi postępowania w sposób właściwy, etyczny. Nie ma więc wolności bez etyki. Nie ma wolności, gdy etyka ulega stłamszeniu.

Niewolnikowi nie wolno postępować w sposób etyczny chociażby dlatego, że etyczne zachowanie wchodzi natychmiast w konflikt z interesem właściciela niewolników. Mojżesz - człowiek etyczny - zabija znęcającego się nad niewolnikiem nadzorcę. Faraon wydaje na Mojżesza wyrok śmierci. W Egipcie nie ma wolności dla Izraelitów. Gdy człowiek jest wolny, nikt nie ograniczy go w czynieniu tego, co etyczne. Aby jednak postępować etycznie, trzeba najpierw poznać zasady etyki. Zawiera je właśnie Tora Pisana i Tora Ustna - obie przekazane Mojżeszowi (Moszemu) przez Boga po Wyjściu z Egiptu - wydarzeniu upamiętnianym przez święto Pesach.

Wyjście z Egiptu i - w efekcie - przyjęcie "jarzma Tory" czynią Żydów ludźmi wolnymi.

Wyczytałam na temat ofiary pesachowej, że "żaden cudzoziemiec nie będzie z niej spożywał" (2 Mojż.12.43). Zasmuciło mnie to, ponieważ jednym z moich marzeń-pragnień było uczestnictwo w Pesach. Czy dobrze rozumiem słowa zawarte w Piśmie? Pytanie może naiwne, bo wiem, że gdy Bóg mówi, Jego Słowo jest niezmiennie. Proszę powiedzieć mi, czy na Pesach nie zaprasza się gości, aby radość była wspólna?

Zaprasza. Jednak nie jest to pełna i jedyna odpowiedź na to pytanie. W Torze czytamy: "Bóg powiedział do Moszego i do Ahrona: To jest bezwzględny nakaz dotyczący ofiary pesach: żaden obcy nie może z niej jeść. (...) [Obcy] przybysz ani [nieżydowski] najemnik nie będzie z niej jadł." (Szemot 12:43-45). Zakaz ten dotyczy nie udziału w Sederze pesachowym, ale wyłącznie jedzenia ofiary pesachowej, której przecież nie spożywa się już od czasu zniszczenia Świątyni Jerozolimskiej przez Rzymian w 70 roku n.e., czyli od prawie dwóch tysięcy lat. Żydzi przez te dwa tysiące lat walczyli nie tylko o fizyczne przetrwanie, ale także o ocalenie (jako naród) własnej religii, wartości i tradycji. Nie było to łatwe. Najlepszy dowód, że tylko im się udało: Żydzi są jedynym narodem, który bez ojczyzny, bez państwa, bez skrawka własnej ziemi zachował swoją tożsamość przez tysiąclecia. Jedną z metod przetrwania była świadoma izolacja od wpływów z zewnątrz. *Halacha* (żydowskie prawo religijne) ograniczała kontakty Żydów ze światem nieżydowskim poprzez różnego rodzaju zakazy: jednym z nich był zakaz przygotowywania jedzenia przez Żydów dla nie-Żydów w religijne święta, innym - zakaz picia wina, z którym ma kontakt nie-Żyd. Już te dwa zakazy praktycznie wykluczały udział nie-Żydów w święcie Pesach, ponieważ podczas Sederu wypija się cztery kielichy wina i zjada uroczystą kolację (*Szulchan Orech*).

Jest jeszcze jeden ważny moment: Pesach jest świętem upamiętniającym historię Wyjścia Żydów z Egiptu i - po wyzwoleniu z niewoli egipskiej - otrzymania (pod górą Synaj) Tory. Jest to więc święto dotyczące historii Żydów i w tekstach czytanych i wygłaszanych podczas Sederu wielokrotnie pojawiają się bezpośrednie odniesienia do żydowskości Pesachu i wydarzeń, które rozegrały się przed ponad trzema tysiącami lat. Np. w Hagadzie (*Awadim Hajinu*) czytamy: "Byliśmy niewolnikami faraona w Egipcie lecz wywiódł nas stamtąd Haszem silną ręką i wyciągniętym ramieniem. A przecież gdyby Najświętszy, niech będzie błogosławiony, nie wyprowadził naszych Praojców z Egiptu, to wciąż i my, i nasze dzieci, i nasze wnuki bylibyśmy niewolnikami faraonów w Egipcie". Oświadczenia takie, trzeba przyznać, mogą brzmieć co najmniej dziwnie, gdy wygłaszane są przez ludzi, których przodkowie z całą pewnością nie uczestniczyli w tamtych wypadkach. Nawet dziwniej, niż gdyby na przykład Hiszpanie, czy Japończycy śpiewali: "Jeszcze Polska nie zginęła, póki my żyjemy". Natomiast jedzenie (w Pesach) macy przez nie-Żydów na pamiątkę wyzwolenia z egipskiej niewoli, może być dla niektórych równoznaczne z sytuacją, w jakiej nie-katolicy przyjmowałyby komunię. Mimo tych wszystkich wątpliwości i zastrzeżeń nie-Żydzi są coraz częściej zapraszani do udziału w Sederze pesachowym (w dużym stopniu zależy to od nurtu judaizmu i konkretnego środowiska) i wielu rabinów argumentuje skutecznie, że istnieją słuszne powody, aby takie sytuacje były możliwe.

W Hagadzie na Pesach czytamy przecież następujące zaproszenie (*Ha Lachma Anja*):

"To jest chleb niedoli, który nasi przodkowie jedli w ziemi egipskiej. **Każdy głodny niech wejdzie i je z nami; każdy potrzebujący niech wejdzie i obchodzi z nami Pesach**". Trudno zaprzeczyć, że tekst ten ma niepodważalną wymowę ogólnoludzką! Niektórzy zalecają jednak, aby zaproszeni goście nie odczytywali w czasie Sederu tych fragmentów Hagady, które odnoszą się jednoznacznie i wyłącznie do Żydów; inni uważają, że nie-Żydzi nie powinni spożywać *afikomanu* (specjalna część macy), ponieważ *afikoman* symbolizuje (obok *zeroa*) ofiarę pesachową, której obecnie nie wolno składać, a której spożywania przez nie-Żydów Tora zabrania.

Na naszej stronie internetowej www.the614thcs.com czytelnicy otrzymują odpowiedzi na swoje pytania:

Spotkałam się z opinią, że Pesach to święto upamiętniające wydarzenie, które jest "flarem judaizmu". Jak można to uzasadnić?

Tak. Przyjęto się twierdzenie, że dwa filary judaizmu to Kreacja i Wyjście. Bóg stwarzający świat i Bóg wyprowadzający Izraelitów z Egiptu. Pesach upamiętnia uwolnienie (Wyjście) hebrajskich niewolników z Egiptu. Jest to jak najbardziej uzasadniona opinia. I można przywołać wiele argumentów potwierdzających jej słuszność, ale spójrzmy na jeden, który znajdujemy bezpośrednio w samej Torze.

Zauważmy więc, jak uzasadniane jest tak fundamentalne w judaizmie święto jak Szabat, w Dziesięciu Oświadczeniach (Przykazaniach) [*Aseret Ha-Dibrot*]. Istnieją - jak wiadomo - dwie, prawie identyczne wersje Dekalogu. W wersji zapisanej w *Szemat* (Księżę Wyjścia) i ogłoszonej pod górą Synaj, czytamy: "Pamiętaj o dniu Szabatu, aby go uświęcać. (...) Bo w sześć dni Bóg uczynił niebo i ziemię, morze i wszystko, co w nim jest i odpoczął w siódmym dniu". (20:8-11) Natomiast w *Dewarim* (Księga Powtórzonego Prawa) uzasadnienie tego samego przykazania jest już inne: "Przestrzegaj dniu Szabatu, aby go uświęcać (...) I pamiętaj, że niewolnikiem byłeś w ziemi *Micrajim* (egipskiej), gdy Bóg, twój Bóg, wywiódł cię stamtąd silną ręką i wyciągniętym ramieniem. Dlatego Bóg, twój Bóg nakazał ci, żebyś zachowywał Szabat" (5:12-15).

Pierwsze uzasadnienie wzywa - nakazując pamiętanie o Szabacie - do naśladowania Boga. Człowiek ma być bowiem kreatorem, a nie wyrobnikiem. Po sześciu dniach pracy - ma poczuć smak "świata, który ma nadejść", smak "ery mesjańskiej"; musi zaprzestać tego, co fizyczne, aby skupić się na tym, co duchowe.

Drugie uzasadnienie wzywa do odrzucenia niewolnictwa. Niewolnik nie obchodzi Szabatu. Nie pozwala mu na to jego właściciel. Ale przecież ktoś, kto pracuje siedem dni w tygodniu - nawet z własnej woli - jest również niewolnikiem. I nie ma znaczenia, że dostaje za to podwójną, czy potrójną stawkę - jest po prostu dobrze płatnym, ale wciąż niewolnikiem. Tylko wolny człowiek może obchodzić Szabat. Wyprowadzenie Izraelitów z niewoli egipskiej było daniem wolności na zawsze, stąd nakaz wiecznego "przestrzegania Szabatu". Było jednocześnie wstępem do dania Prawa, czyli systemu zasad etycznych, którego podstawą jest właśnie Dziesięć Oświadczeń.

Podsumowując: człowiek, jako kreator, wzorujący się w swoim postępowaniu na Bogu - czyli dążący do świętości i człowiek jako istota wolna, a więc jednocześnie etyczna, czyniąca dobro. Dążenie do świętości i czynienie dobra (jako atrybuty wyłącznie człowieka wolnego) - najważniejsze, według judaizmu, cele człowieka i główny sens jego istnienia - powiązane są ściśle (jak widać na powyższym przykładzie) właśnie z historią Kreacji i Wyjścia.

Kogo i kiedy obowiązuje "post pierworodnych"?

Post pierworodnych (*taanit bechorim*) trwa w *Erew Pesach* (wigilię święta Pesach), czyli 14 dnia miesiąca *nisan* od wschodu słońca do zmierzchu. *Erew Pesach* jest dniem postu dla pierworodnych synów w celu upamiętnienia cudu, jaki miał miejsce podczas dziesiątej plagi, gdy wszyscy pierworodni w rodzinach hebrajskich zostali ocaleni. Uważa się, że zwyczaj *taanit bechorim* narodził się prawdopodobnie w czasach talmudycznych (omawia go traktat *Soferim*). Jego główną funkcją jest upamiętnienie wydarzenia o głębokim sensie duchowym poprzez odmowę zaspokojenia potrzeb fizycznych. Post ten nie obowiązuje pierworodnych córek, jakkolwiek mogą go przestrzegać. Jest przyjęte, by za pierworodnego syna, który nie ma jeszcze lat 13, pościł ojciec. Za pierworodnego uważa się każdego syna, który jest pierwszym dzieckiem swojej matki, swojego ojca (w tej sprawie toczyły się spory wśród halachicznych autorytetów) lub obojga rodziców.

Jak wyglądało przyrządzanie baranka pesachowego, gdy Świątynia jeszcze funkcjonowała?

Tora (*Szemat* 12:8-9) daje na ten temat tylko ogólne wskazówki: "Będą jedli mięso tej nocy, będą jedli je upieczone na ogniu (...). Nie jedzcie go [baranka] niedopieczonego ani gotowanego w wodzie, ale wyłącznie pieczonego na ogniu, razem z jego głową, nogami i wnętrznościami". Natomiast traktat *Pesachim* rozważa wnikliwie sposób przyrządzania pesachowego baranka (lub koziołka): nie może on być pieczony na węglach, bo Tora nakazuje piec go na ogniu. Nie wolno używać grilla ani metalowego rożna, bo rozgrzany metal - lepszy od drewna przewodnik ciepła - mógłby powodować, że stykające się z metalem mięso zaczęłoby się gotować. Dlatego baranek pesachowy musiał być pieczony na rożnie drewnianym, odpowiedniej grubości. Rożen nie mógł być wykonany z drewna palmowego, bo zawiera ono dużo soku i znów powstawała obawa, że sok zacznie się gotować. Używano więc drewna krzaku granatu, które zawiera minimalną ilość soku. Nogi baranka miały być, według rabina Josefa Galilejczyka, włożone do środka, ale rabin Akiwa nakazywał je rozciągać, odchylając mocno od tułowia, aby znów uniknąć ich gotowania się wewnątrz baranka. Jednoroczny samiec był zabijany 14 dnia miesiąca *nisan* po południu i spożywany 15 *nisan*, po zachodzie słońca, czyli z rozpoczęciem się nowego dnia. Baranek był zjadany z macą i gorzkimi ziołami. Od czasów zburzenia Świątyni (70 rok n.e.) przez Rzymian nie jada się już pesachowego baranka. Podczas Sederu reprezentuje go *zeroa* - upieczone mięso z kością; pieczona szyja kurczaka, indyka, noga kurczaka lub podudzie jagnięce. *Zeroa* ma wyłącznie symboliczne znaczenie na stole sederowym i nie jest zjadana. Ma wyrażać przesłanie, że bez Świątyni nie jest możliwe składanie ofiar ze zwierząt.